

Godina IV

2002.

Broj 2-3.

YU ISSN 1450-7986

UDK 34: 061.1(4)

REVIJA ZA EVROPSKO PRAVO

periodični časopis Udruženja za pravo Evropske unije

Glavni i odgovorni urednik
prof. dr Radovan D. VUKADINović

Udruženje za pravo Evropske unije, Beograd

Izdavač

Udruženje za pravo Evropske unije
Beograd, Krunska (Proleterskih brigada), 74.
tel. 011 444 69 10

Uređivački odbor

Prof. dr Radovan D. Vukadinović, mr Gordana Ilić (sekretar), prof. dr Stevan Lilić, dr Duško Lopandić, dr Miroslav Paunović, prof. dr Milena Petrović, prof. dr Maja Stanivuković i Vesna Živković

Glavni i odgovorni urednik

Prof. dr Radovan D. Vukadinović
Tel.: 034 306 576; E-Mail: radevuk@jura.kg.ac.yu

Izdavački savet

Prof. dr Zoran Arsić, prof. dr Blagoje Babić, prof. dr Mirko Vasiljević, prof. dr Ivica Jankovec, prof. dr Dobrosav Mitrović (predsednik), prof. dr Dejan Popović, prof. dr Dragan Radonjić, prof. dr Oliver Remien (Würzburg) i prof. dr Aleksandar Ćirić

Časopis izlazi periodično

Tiraž: 500

Štampa: Spektarprint, Kragujevac

Predlog za citiranje: REP., IV(2002) 2-3.

Na osnovu mišljenja Ministarstva za nauku i tehnologiju broj 413-00-435/99-01, od 13. 01. 2000. godine, Revija je oslobođena poreza na promet

Izdavanje ovog broja finansijski pomogao *Fond za otvoreno društvo*, Beograd.

REVIJA ZA EVROPSKO PRAVO

periodični časopis Udruženja za pravo Evropske unije

Godina IV	2002.	Broj 2-3.
-----------	-------	-----------

SADRŽAJ

ČLANCI I RASPRAVE

Gordana Ilić	EU financial assistance to candidate and potential candidate countries in the Balkans	5
Milutin Janjević	Drugi stub EU u Ugovoru iz Nice	39
Mina Zirojević i Sanja Jelisavac	Pravila o konkurenciji u Evropskoj uniji s posebnim osvrtom na Srbiju i Crnu Goru	53
Dragan Kostić	Prioriteti u harmonizaciji domaćih propisa sa propisima Evropske unije u oblasti energetike	61
Dušan Popović	Evropska unija i internet: stvaranje imena internet domena .eu	73

SUDSKA PRAKSA

Zajednički slučaj T-92/00 I T-103/00 Territorio Historico de Avala- Diputacion Foral and Ramondin S.A. and Ramondin Capsulas S.A. v. Comission	83
--	----

NOVOSTI IZ EVROPSKE UNIJE	89
---------------------------	----

IZ STRANIH ČASOPISA	95
---------------------	----

REVIEW OF EUROPEAN LAW

Periodical Review of Association for the European Union Law

Volume IV	2002	No. 2-3
-----------	------	---------

CONTENTS

ARTICLES

Gordana Ilić	EU financial assistance to candidate and potential candidate countries in the Balkans	5
Milutin Janjević	The second pillar in the Nice Treaty	39
Mina Zirojević and Sanja Jelisavac	Competition policy in the European Union	53
Dragan Kostić	The priorities in the process of harmonization of domestic law with the EU Law in energy...	61
Dušan Popović	European Union and the Internet : The creation of .eu domain name	73

FROM THE PRACTICE OF THE COURTS OF JUSTICE

Case T-92/00 I T-103/00 Territorio Historico de Avala- Diputacion Foral and Ramondin S.A. and Ramondin Capsulas S.A. v. Comission	83
---	----

EUROPEAN UNION NEWS	89
---------------------	----

FROM FOREIGN REVIEWS	95
----------------------	----

ČLANCI I RASPRAVE

Gordana Ilić*

UDK:658.14(061.1EEZ)(497)
pp. 5 - 38.
scientific paper

EU FINANCIAL ASSISTANCE TO CANDIDATE AND POTENTIAL CANDIDATE COUNTRIES IN THE BALKANS

Abstract

The study is dealing with the analysis of the EU financial assistance to candidate and potential candidate countries through CARDS programme, being recent EU financial instrument, which established single legal framework for the EU assistance. Lessons learnt from previous EU aid programs indicate that the sustainability is ensured only when the technical aid closely involves partner country administration. Local ownership is crucial in defining priorities of the assistance. Compliance of political preconditions, set by EU, is necessary for achieving the status of eligible country for EU financial aid. One of main political preconditions for Balkan countries is fostering regional cooperation. EU considers effective regional cooperation in South-Eastern Europe as complementary way i.e. the road in the direction of closer links of these countries with the EU. In addition to regional cooperation and good-neighborly relation-

* Legal Policy Advisor in the SCEPP (Policy and Legal Advice Centre), an EU-funded project managed by the European Agency for Reconstruction. This study was finished in April 2003

ns, conditions for EU financial aid include also credible commitments to democratic reform with obligations on facilitating refugee return for each country in the region. Furthermore, economic reforms are necessary supplement to the EU financial assistance. If not accompanied by economic reforms in candidate countries, EU financial support would not be sustainable. Implementation of the EU financial aid in the Balkan countries is being analyzed through reviewing of situation in each of concerned countries. Post 2004 perspectives point out that the risk of further instability and border violations, with possible “spill-over” effects in the region and wider is a matter of deep concern to the EU. At the same time, it is also one of main incentives for the EU financial assistance to the region. However, bearing in mind the forthcoming EU enlargement in 2004, the future EU assistance to the Balkan region is faced with the specific crisis of post-2004 prospects. EU reconstruction aid is not enough for the post 2004 perspectives in the Balkan region. EU policy of declining aid after turning off the fire of war conflicts in the region could prove to be dangerous seen from the standpoint of achieving sustainable stability and long-term prosperity in the Balkans. EU can be and should be a centrifugal force for the Balkan region.

Key words: EU, CARDS, financial assistance, conditions, perspectives, local ownership

Ključne reči: EU, CARDS, finansijska pomoć, uslovi, perspective, lokalno vlasništvo

1 Introduction

Countries of the Western Balkans (Croatia, Albania, FRY of Macedonia, Bosnia & Herzegovina and FR of Yugoslavia, i.e. Serbia & Montenegro), being potential candidate countries for EU membership are included into the EU newest aid strategy of the CARDS program¹ since the end of 2000. The European Council in Lisbon (March 2000) has confirmed the EU objective to integrate those countries into the political and economic mainstream of Europe

¹ CARDS program is abbreviation for: **C**ommunity **A**ssistance for **R**econstruction, **D**emocratization and **S**tabilization, see: COM (2000) 628 final, European Commission, Brussels, October 2000 and Council Regulation (EC) No 2666/2000 of 5 December 2000 on assistance for Albania, Bosnia and Herzegovina, Croatia, the FR of Yugoslavia and the Former Yugoslav Republic of Macedonia, OJ L 306 of 7. 12. 2000.

through the Stabilisation and Association process. Later in Feira (June 2000), the European Council recognized the concerned countries to be potential candidates for EU membership. On the basis of the CARDS Assistance Program, European Commission has elaborated Regional Strategy Paper 2002 – 2006, which is the basic document of the EU financial instrument titled: Multi-annual Indicative Programme 2002 – 2004.

European Union has launched the CARDS Program within the Stabilization and Association Process. Consequently, the EU aid is adjusted to the EU political aims for the SEE region and is conditioned by the respect for democratic principles, the rule of law, human and minority rights, fundamental freedoms and the principles of international law². CARDS program represents a new EU financial instrument and thus it has replaced PHARE (of 1989) and OBNOVA (of 1996) assistance programs³. The main reason for launching the CARDS on behalf of the EU was to establish single legal framework for the EU assistance and to achieve aid efficiency.

There is also another category of Balkan countries, such as Romania and Bulgaria. Strictly speaking, those countries, together with Slovenia, which is claiming to belong to the Central Europe region, are embraced by the EU Accession strategy and therefore included into the PHARE program and many other accession fostering programs. Those accession aid programs are essentially and conceptually different from the treatment provided in the CARDS Assistance Program. Main basis of this difference is the objective to be achieved through implementation of EU financial assistance. Thus, Romania and Bulgaria will be analyzed the framework of the post-2004 perspectives, i.e. EU post-Eastern enlargement prospects.

² See: Preamble of the Council Regulation (EC) No 2666/2000 of 5 December 2000 on assistance for Albania, Bosnia and Herzegovina, Croatia, the Federal Republic of Yugoslavia and the Former Yugoslav Republic of Macedonia, OJ L 306 of 7. 12. 2000.

³ Council Regulation (EC) No 2666/2000 of December 2000 has repealed Regulation (EC) 3906/89 and (EC) 1360/90 on PHARE program and Regulation (EC) No 1628/96 on OBNOVA aid program

2 Lessons learnt from previous EU aid mechanisms and programs oriented towards candidate and other Balkan countries

EU Regional Approach (1996) contained a set of legal, economic and financial methods for fostering cooperation in the Balkans region with the aim of achieving a long-term stability and peace consolidation in the region by promoting democracy, the rule of law, civil society and the respect for human and minority rights. As a result of the Regional Approach, the Union highlighted mutual cooperation of the countries in the Balkan region in the areas of:

1. Infrastructure improvements,
2. Cross-border cooperation schemes,
3. Consolidation of democracy, civil society and the strengthening of non-governmental organizations,
4. Return of refugees and displaced persons,
5. Development of good neighbourly relations,
6. Development of the private sector and
7. Promotion of investment.

Examining these instruments, especially of financial instruments, is important considering the fact that most of it are also contained and applied through the EU Stabilization and Association Process (SAP).

The EU financial methods for fostering regional cooperation include direct and indirect financial assistance for targeted countries. Direct financial assistance consists of two parts. The first part is planned in the form of grants from the EU budget. Character of these funds shows that the EU is interested in economic renewal of the whole region, but particularly of the countries in the area of former Yugoslavia. Exempli causa, the EU intended grants in the sum of ECU 400 million⁴ for period 1996-1999 for the process of economic reconstruction of these countries. This direct financial help the EU directed primarily towards realization of projects and programs in regional cooperation. The aim of these EU grants is to make easier the process of the return of refugees and displaced persons in the areas of former Yugoslavia.

⁴ Council Regulation (EC) No 1628/96 of 25 July 1996 relating to aid for Bosnia-Herzegovina, Croatia, the Federal Republic of Yugoslavia and the former Yugoslav Republic of Macedonia, OJ L 204/96

The second parts of direct financial assistance were the resources in the scope of the PHARE program⁵ of technical assistance to economies in transition at the beginning and later within CARDS program. Program OBNOVA was also very important⁶. At the beginning of its launching, OBNOVA program was allocated primarily to the reconstruction and rehabilitation projects in Bosnia and Herzegovina and afterwards to projects in Montenegro.

In the framework of indirect financial assistance, the EU applied the EIB and the EBRD loans⁷. The EIB loans were intended for investments in infrastructure projects in the area of former Yugoslavia. The EBRD loans were to be used for investments in production sectors, namely for the development of small and medium enterprises (SME), telecommunications, energy and others. This was done in co-financing with the PHARE program.

All these EU financial measures were and are closely coordinated with analogous activities of international financial institutions (the IMF and World Bank).

The experience of implemented EU aid programs and other donor support in the Balkan region is at the same time the foundation and very often the kind of a pattern for the on-going assistance of the Union and for the designing of the future aid too. One of lessons learnt from past EU support is that the technical aid, and particularly seminars and training activities are the most effective when expert inputs are provided by actual practitioners from EU Member State or candidate country's administrations⁸. Only in certain cases, such as the raising the awareness of *acquis* in the candidate or potential candidate

⁵ More detailed in: Gordana Ilic: "European Union policy in providing economic support to countries in the area of former Yugoslavia and the position of the Federal Republic of Yugoslavia" in: B. Babic and G. Ilic (editors), *"Yugoslavia and the European Union"*, Belgrade, 1997, p. 307-311.

⁶ The OBNOVA Program (for Bosnia and Herzegovina, Croatia, FR of Yugoslavia and FYR of Macedonia) has been created in July 1996, Council Regulation (EC) No 1628, amended by Council regulation No 2240/97 and Council Reg. No 851/98. It aims to reinforce the Dayton Accord and the peace agreements signed in Paris on 14 December 1995

⁷ "The EU's financial contribution to reconstruction in former Yugoslavia", Brussels, COM (95) 581 final, 18. 12. 1995.

⁸ See: CARDS – Regional Strategy Paper, European Commission – External Relations Directorate General, Directorate Western Balkans, <http://www.europa.eu.int>, Attachment 5 of the paper

countries, technical assistance is to be provided by relevant Commission services⁹. However, past practice in financial support teaches that the sustainability is ensured only when the functions closely involve partner country administrations with close coordination activities.

In the frame of the institution building measures and the harmonization of national legislation with the *acquis communautaire*, it was proved very useful the access to TAIEX legislation data-bases in the candidate and potential candidate countries in the region.

Key success requirement for EU assistance is certainly the common interest that assumes involvement and close cooperation with national authorities of candidate and potential candidate countries. It was proved that external expertise is not sufficient for fruitful financial and technical support. Accordingly, local ownership is necessary in defining priorities of the assistance for each of beneficiary country¹⁰.

Local dimensions proved to be crucial for the successful implementation of EU support in the area of civil society and democratic stabilization measures. EU aid was the best managed through national programs, such as refugee return programs, good governance and freedom of media and other local NGO's activities combined with international NGOs.

Furthermore, another important highlighting for winning EU assistance to candidate and potential candidate countries is the coordination of aid with other donors in all areas of financial assistance. This coordination can be done through various forms, either by establishing of the official committees, consisted of donors' representatives, either by unofficial regular meetings of donors' representatives on the spot.

Prioritization is vital in order to avoid a long list of projects without targeted effects while implementation is underway. Finally, EU aid to be efficient and productive it is important to apply always simple procedures for implementation of the aid. Otherwise, it would be pointless loss of enormous EU financial resources.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Here the author writes from the standpoint of own work experience deriving from the SCEPP's activities in determining priorities of the legal assistance and other aid projects together with the ministries of beneficiary country. More about SCEPP at: www.plac-yu.org

IV (2002) 2-3. *EU financial assistance to countries in the Balkans*

European Community Support to the Sap Region 1991-2000
(€ millions) (note: includes data for Phare and Obnova)

Country	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	TOTAL
Phare	10,00	75,00	40,00	49,00	53,00	53,00	70,40	42,50	99,90	35,45	528,25
Democracy & Human Rights					1,00	0,60	0,40	0,80	0,17	0,52	3,49
Specifications									2,60	1,92	4,52
Humanitarian aid (ECHO)		4,13			1,15	1,65	16,30	11,00	97,07	3,40	134,70
FEOGA(DGAGRI)		120,00									120,00
Food Security (DGDEV)		35,00	35,00		35,00		10,80		5,50		16,30
Macroeconomic (DGECFIN)											105,00
ALBANIA Total=	368,13				90,15	55,25	97,90	54,30	205,24	41,29	912,26
Phare / Obnova						228,12	207,07	118,36	100,85	100,85	842,66
Specifications					70,00	65,40	39,90	15,00	30,90	3,96	225,16
Media [1]				0,21	0,65	1,65	4,09	2,24			8,84
Democracy & Human Rights					0,70	4,80	4,80	1,80	0,79	0,62	13,51
Humanitarian aid (ECHO)		495,26			145,03	142,45	105,00	87,95	58,90	0,40	1.034,99
Macroeconomic (DGECFIN)									15,00	20,00	35,00
Bosnia & Herzegovina Total=	495,47				216,38	442,42	360,86	295,25	223,95	125,83	2.160,15
Obnova						10,99	8,59	15,00	11,50	18,34	64,42
Media				0,09	0,31	0,72	1,67	0,59			3,99
Democracy & Human Rights						0,70	2,20	0,60	0,21	0,97	4,68
Specifications								1,00	0,42		1,42
Humanitarian aid (ECHO)		204,47			38,43	21,15	14,50	6,95	6,50		293,30
CROATIA Total=	204,86				38,74	33,56	26,96	24,14	18,63	19,31	366,20
Obnova								5,00	26,90	208,95	240,86
Media				0,73	1,18	0,37	3,83	5,38			11,12
Democracy & Human Rights					1,90	0,70	0,80	2,50	2,05		7,95
Specifications									1,76		1,76
Humanitarian aid (ECHO)		170,25			36,87	23,40	13,50	11,20	93,70	59,64	408,56
Macroeconomic (DGECFIN)										20,00	20,00
FRY-Serbia and Mont. Total=	170,62				39,95	24,47	18,13	24,08	124,41	288,59	690,24
Obnova								13,16	127,00	439,90	580,06
Democracy & Human Rights										0,38	0,38
Specifications										6,00	6,00
Humanitarian aid (ECHO)									111,70	28,28	140,54
Food security (DGDEV)									20,90		20,90
Macroeconomic (DGECFIN)										35,00	35,00
FRY-Kosovo Total=								13,16	259,60	510,12	782,88
Phare / Obnova		60,00			25,00	25,00	33,00	25,00	68,20	21,20	257,40
Media				0,05	0,28		0,21	0,28	0,50		1,32
Democracy & Human Rights							0,50	0,20	0,1	0,52	1,32
Humanitarian aid (ECHO)		36,52			9,15				39,81	5,35	90,83

Macroeconomic (DGECEFIN)							40,00			20,00	60,00
FYROM Total=	96,57				34,43	25,00	73,71	25,48	108,61	47,07	410,87
Phare / Obnova	81,00							7,00	0,20	18,75	106,95
Media				0,44	0,61	0,15	1,45	1,40	2,00		6,05
Democracy & Human Rights							5,30	0,90	6,40	7,36	19,96
Specifications										2,71	
Humanitarian aid (ECHO)	17,10				20,00			17,00	39,32	1,08	94,50
REGIONAL Total=	98,54				20,61	0,15	6,75	26,30	47,91	29,90	227,45
GRAND TOTAL=	1,434,20				440,26	580,85	584,30	462,70	988,35	1.061,10	5.550,05

3 Conditions

Compliance of political preconditions, set by EU, is necessary for achieving the status of eligible country for EU financial aid, as well as for the trade measures and other forms of bilateral economic cooperation with the EU. One of main political preconditions for Balkan countries is fostering regional cooperation. However, it is necessary to stress that regional cooperation in the whole South-Eastern Europe is not the substitute for comprehensive inclusion of these countries into European integration flows.

However, in many relevant countries from the Balkan region (such as Croatia in recent period), the fact that the EU insists on regional cooperation is understood as roundabout route to the better position in approaching the EU. Some of those doubts (officially or non-officially expressed) are justified, because of the way the EU has been dealing with political and economic transition in the Balkans and in the area of former Yugoslavia especially, where its policy has proved ineffective and without sufficient incentives.

On the other side, the EU considers effective regional cooperation in South-Eastern Europe as complementary way i.e. the road in the direction of closer links of these countries with the EU. Regional cooperation on all levels will enable, for these countries, coordinated economic development, better compatibility of their economies and easier understanding of their own economic priorities in the process of improvement bilateral cooperation with the EU. It corresponds with growing interdependence trends among the countries in global international economic and political relations. What is more important, regional cooperation is the way for overcoming misunderstandings, mistrust and divergence in interests of different countries in the region. The experience of establishing and functioning of the European communities, which historic rivals and enemies, France and Germany, turned into firm allies united into a vision of

building European integrated structures, plainly speak about regional cooperation potentials as a constructive way for conflict prevention.

In addition to regional cooperation and good-neighbourly relations, conditions for EU financial aid include also credible commitments to democratic reform with obligations on facilitating refugee return for each country in the region. Furthermore, economic reforms are necessary supplement to the EU financial assistance. If not accompanied by economic reforms in candidate countries, EU financial support would not be sustainable and in the direction of developing such EU funds and programs into other forms of economic collaboration.

Special political condition of EU financial help for the states in the area of former Yugoslavia is to comply with the obligations under the Dayton/Paris Peace Agreements and with ICTY in The Hague.

All listed conditions are being checked through the review mechanism of the Stabilisation and Association Process, i.e. through so-called conditionality reports submitted annually for each of those countries. The reports are focused on the analysis of the main political and economic developments in the concerned countries seen from the standpoint of compliance with listed conditions. In case of diagnosis that the conditions are not respected, i.e. non-respecting of the SAP conditionality, EU assistance may be frozen.

Preamble of CARDS regulation defines a precondition for receiving EU aid¹¹: respect of democratic principles, the rule of law, human and minority rights, fundamental freedoms and the principles of international law.

Within overall EU assistance, programme conditionality may be introduced when specific reform targets are tackled through financial assistance. In such a case the adoption of concrete sectoral policies may be required or cross-conditionality may be applied. Furthermore, specific conditionality on the project level is also being applied when it is necessary to achieve project's direct objectives and to launch the commitment of the beneficiary authority (e.g. financial control measures). Programme and project conditionality are usually defined in the financing Memorandum together with political conditionality. If the need arises when there is a failure to comply with this level of conditionality, the delay, suspension or cancellation of the EU aid may result.

Coordination and consistency of EU assistance in the region is achieved through the regional dimension of EU aid. In this context, special attention is

¹¹ See Council Reg. (EC) No 2666/2000 of 5 December 2000, OJ L 306

given to fostering the EU role as a driving force within the Stability Pact. Furthermore, the EU is a major contributor to SP work, together with USA, Russia, Japan, Turkey and international financing institutions. In the period between 1991 and 1999, the EU has provided substantial financial and technical assistance (4.5 billion Euro)¹² to the Balkan countries (Albania, BiH, Croatia, the FRY and the FYROM), which together with the humanitarian aid and the contribution of Member States is estimated to be around 17 billion Euro¹³. Despite that impressive help, the EU had not ensured long-lasting stability and economic prosperity in whole region, which was the primary goal of those EU efforts. Exactly this fact led EU to establish improved frameworks of relations with countries in the region, on the basis of existed regional approach and conditionality principles. Another reason for introducing the Stabilization and Association Process in the region is clear need to contribute essentially to the Stability Pact for SEE, since it was foreseen for the EU to be the leading actor within it. The Pact is working through three working groups: 1/ on Democratization and human rights; 2/ Economic reconstruction and 3/ Security and justice & home affairs issues. Coherence of the EU financial aid is assured through active participation of the Commission in SP working groups and by defining CARDS activities clearly.

Given the large number of involved donors, the issue of coordination of financial aid remains very important for the region. EU, through Commission's representative, co-chairs and is guided by the High Level Steering Group for SEE, which provides overall guidance on donor co-ordination. Moreover, the EU Commission maintains a Joint Office with the World Bank that was key in organizing regional donor meetings, such as the Regional Funding Conference in March 2000 and October 2001.

¹² "Opening up new perspectives for SEE – SAP", European Commission, Brussels, 2000.

¹³ According to the official data of the EU, contained in the publication: "Opening up new perspectives for South-Eastern Europe – Stabilisation & Association Process", European Commission, Brussels, 2000.

4 Implementation of EU financial aid in the Balkan countries

EU Commission maintains bilateral relations with beneficiary governments with the aim of ensuring its financial aid complement and build on national efforts, organized directly through its delegations in each country. EU assistance is being implemented in the form of grants. According to the CARDS Regulation, the EU assistance is being implemented by financing investment and institution-building programs. EU aid is provided on the basis of the strategic framework for the period 2000 – 2006, which is setting long-term objectives and priority fields in recipient countries. Additionally, multiannual indicative programmes are drawn up for three-year period on the basis of strategic framework, reflecting priorities established under the SA process and identified with each of the beneficiary countries. What follows are annual action programs that are designed for each recipient country targeted at setting out the budget, aims and the field of action with a detailed list of projects for a given operational year.

In case of Serbia and Montenegro, implementation of assistance programs is delegated to the European Agency for Reconstruction, which was set up specifically for the purposes of management of EU-funded projects. Implementation of EU financial aid for Serbia and Montenegro is also regulated by the CARDS Regulation in a way that the European Agency for Reconstruction (Governing Board) is giving recommendations to the strategic framework, multiannual programme and annual action programme. The EC formally signed a framework agreement (November, 25 2000) covering all EC assistance to the FRY. Total financial assistance delivered to the FRY from the 5th of October 2000 until the end of 2001 has been 1.1 billion Euro. This amount includes also macro finance assistance and humanitarian aid provided by ECHO and 64 per cent of this sum went to Serbia, while 6 per cent to Montenegro and 30 per cent to Kosovo¹⁴.

¹⁴ See: http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/index.htm

Type of assistance (million €) - 1991/2001

	Republic of Serbia	Kosovo	Republic of Montenegro	Total FRY
Humanitarian aid (ECHO)				
1991-98				255.22
1999	75312	111.7	18.57	205.4
2000	50.45	28.835	14	93.285
2001 (to date)	45.3	14	7.5	66.8
<i>Total</i>				620.71
Reconstruction (OBNOVA / CARDS)				
1998 Reconstruction		7.5	5	12.5
1999 Reconstruction		127	9.5	136.5
1999 Refugees			13	13
1999-2000 Energy for Democracy	8.8			8.8
2000 Schools for a Democratic Serbia (SfDS)	3.8			3.8
2000 Emergency assistance programme (EAP)	180			180
2000 Reconstruction		275	20	295
2001 Reconstruction	210	320	20	550
<i>Total</i>				1199.6
Food Security				
1999 - food purchase & social payments	10.5		10.4	20.9
2000 - social payments			11	11
<i>Total</i>				32
Democracy / Human rights / Media				
1994-99 Democratisation programme (including media)			2.2	11.6353
1998-99 Media Programme (OBNOVA)	7	0.48	1.54	9
<i>Total</i>				21
Common Foreign & Security Policy / Interim Administrations				
1998 budgetary assistance (social welfare)			3	3
1999 EU Special Envoy, Forensic experts, UNMIK Pillar IV		2		2
UNMIK Pillar IV running costs 2000		6		6
UNMIK Pillar IV running costs 2001		11		11
<i>Total</i>				22

IV (2002) 2-3. *EU financial assistance to countries in the Balkans*

Macrofinancial				
2000		35	20	55
2001	345	30		375
<i>Total</i>				430
Other				
Danube clearance				22
<i>Total</i>				22
Total 1991-2001				2347.31

¹ Allocation - actual figures may change depending on needs

² Of the €378m given to region for the effects of the Kosovo conflict (70.03 for Serbia, 111.4 for Kosovo, 17.57 for Montenegro)

³ Including Amounts currently passing through approval procedures

January 2002

As regards the other countries in the area of former Yugoslavia, the EU, as the most advanced case in this region (so-called Western Balkans) considered FYR Macedonia. FYR of Macedonia was the first country that had been invited to start SAA negotiations with the EU on 16 June 1999. The EU's Commission estimated that FYROM had made the most substantial progress in democratization, economic reforms and good neighbourly relations comparing to other concerned states in the region. The EU's Council adopted negotiating directives for a SAA on 24 January 2000. Reactions in Macedonia were very enthusiastic, especially from their government side, proving that Macedonia is pinning much hope on the SA Agreement. Besides, FYROM was very cooperative with NATO and the EU Member-States during air raids against the FR of Yugoslavia. Hundreds thousand of refugees (245,000) had fled to FYROM at that time and Macedonian government remained important strategic partner of NATO despite the popular resistance and hostile attitude of eastern parts of FYROM towards NATO troops¹⁵. It seems that qualifying FYROM to be the first in SAA bilateral negotiations with the EU was a kind of reward for political partnership with NATO and EU Member-States during NATO intervention against the FRY. NATO operation against the FRY had a devastating impact on Macedonian economy. Many business partners of FYROM are from the FRY and trade routes go traditionally through Serbia, but due to Kosovo war, commerce with the FRY and agricultural export ground to a halt. Unemployment

¹⁵ Approximately 15,000 NATO troops were placed in FYROM during the conflict, making the country a most valuable logistics support area for NATO forces.

rose to around 40% in Macedonia¹⁶ and there has been much lower investment flows. At the same time, the government had spent far more for the construction and maintenance of the nine refugee camps in Macedonia¹⁷ than it received from the international community for this purpose. It is the reason that Macedonia was the first among concerned countries, which has signed Stabilization and Association Agreement with the EU (on 9 April 2001). However, negotiating of SAA covers many topics, including important decisions on privatization, labour market and social sector reforms in order to modernize Macedonian economy. Macedonia started negotiations on SAA on 7 March 2000 and concluded it successfully at the Zagreb Summit on 24 November 2000. At the same time (in March 2000) the EU established its permanent Delegation of the European Commission in Skopje.

From 1991 to 1999 the EU provided 422 millions of Euro of financial support to Macedonia. Half of these funds went through PHARE + Obnova programs (215 millions of Euro). For humanitarian needs the EU had spent 85.48 millions of Euro through ECHO. Media assistance amounted 0.82 millions of Euro, while funding democracy & human rights projects was 0.70 millions of Euro. Finally, balance of payments support was 120 millions of Euro¹⁸. In 1998 Cooperation Agreement and Agreement in the field of Transport came into force. EU has foreseen further improvement of overall bilateral cooperation with FYROM within the framework of the SA Agreement and the establishment of a free trade area between the EC and the FYROM within ten years after the entry into force of the Agreement¹⁹. However, an Interim Agreement (signed on 9

¹⁶ Labour Force Survey (April 1999) indicate an unemployment rate of 32.4%, but in absolute figures the situation has been more depressive: 344,000 unemployed versus 316,000 of employed

¹⁷ The total estimated cost of the Kosovo conflict has been over a 1.5 billion \$ for a country of 2.1 million people.

¹⁸ According to the official the EU's data, see publication: "opening up new perspectives for South-Eastern Europe – Stabilization & Association Process", European Commission, Brussels, 2000.

¹⁹ European Commission adopted a five-year strategy for its financial assistance to FYROM on 21 December 2001. At the same time, it announced that over the next three years, 2002 - 2004, Euro110.5 million has been earmarked for FYROM to finance this strategy. The priorities set in the strategy are democracy and the rule of law; economic and social development; justice and home affairs; environment and natural resources.

IV (2002) 2-3. *EU financial assistance to countries in the Balkans*

April 2001, together with the SA Agreement) entered into force on 1 June 2001, allowing the trade and trade-related matters of the SAA to function before the SAA entering into force.

1991-2001 EC assistance to the former Yugoslav Republic of Macedonia –
Allocations in millions of EURO

June 2001

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Total
Phare + Obnova										
60.00			25.00	25.00	33.00	25.00	47.00	25.00		240.00
CARDS										
									42.50	42.50
ECHO (humanitarian aid)										
36.52			9.15	0.00	0.00	0.40	43.00	3.35	3.15	95.57
Media										
		0.05	0.28	0.00	0.21	0.28	0.00	0.20		1.02
Democracy & Human Rights										
					0.50	0.20	n.a.	n.a.	0.04	0.74
Balance of payments support										
					40.00			30.00		70.00
Rapid Reaction Mechanism										
									2.50	2.50
96.52	0.05	34.43	25.00	25.00	73.71	25.88	90.00	58.55	48.19	452.33

Source: http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/fyrom/index/htm

However, signing of the SA Agreement did not help internal situation in Macedonia burdened with ethnic conflict between Albanians and Macedonian people to be stabilized. On the contrary, it burned into armed clashes in March 2001 and was partially calmed at the end of the year with the help of international community, primarily EU and NATO. Namely, one-third of population consists of ethnic Albanian, who prevalently advocates an

These are key goals of the Stabilization and Association Process, the cornerstone of the EU's policy towards the Western Balkans.

independent Kosovo and much wider rights for their community in the FYROM. On the other hand, the Slav Macedonians are opposing to that idea. In that way Kosovo problem, especially its "unfinished" final status continues to overshadow democratic development in the FYROM despite the SA Agreement and the overall SA process. There can be no doubt that Kosovo's future will affect Macedonia. The question is whether self-rule or independence for Kosovo will destabilize Macedonia. If Kosovo becomes independent or even only quasi-independent, there is a risk that more radical ethnic Albanian politicians in the FYROM will demand to negotiate on their own status. It is conceivable that they will press for political or territorial autonomy for those parts of Macedonia predominantly inhabited by ethnic Albanians. In the worst case, Macedonia's future as a state could be put into question if such demands are complemented by the establishment of parallel structures or by a boycott of state institutions.

Besides, the unchecked criminality in the region is another obstacle for fruitful regional cooperation and for the stability of the FYROM. The Macedonia-Yugoslavia border is rife with smugglers and radicalized elements of the former Kosovo and Serbian military units. The increased smuggling and corruption present tremendous obstacles to stabilizing domestic politics. These developments show Macedonia's fragility and its need to rely upon international guarantees for security. The increased presence of troops from NATO reduces the risk of a widespread outbreak of hostilities, but the risk is still real. As it has been mentioned in Bertelsmann Stiftung Strategy paper²⁰ "The Balkans and new European Responsibilities", the Albanian question has to be addressed. It needs to be made clear to ethnic Albanian politicians in Macedonia that while some of their demands for greater recognition and civil rights are justified, the ethnic Macedonians are not about to give away the very character of their country. They have nowhere else to go. They will hold on dearly to their language, their culture, and their religion because these are the things that make Macedonians feel Macedonian. The international community and the EU especially, should clearly convey the message to the ethnic Albanians in Macedonia and elsewhere that there will be no support for any kind of scenario envisaging a division of Macedonia and a possible merger of western Macedonia with Kosovo. Any resolution of Kosovo's final status should be made contingent upon provisions

²⁰ Bertelsmann Stiftung Strategy paper presented to the special meeting of "The Club of Three and the Balkans", Brussels, 29/30 June 2000, www.bertelsmann-stiftung

for ensuring Macedonia's territorial integrity²¹. The EU has already sent the message by insisting on inviolability of borders in the Balkans. It remains to be seen whether it would be enough to provide a foundation for Macedonia's continued stability. Nevertheless, the recent donor conference for FYROM, organized by the EU and the World Bank in Brussels, creates conditions for positive developments in Macedonia in terms of ensuring peace and prosperity, but depending on locally conducted anti-corruption battle and efficient economic reforms²².

In case of Albania, the EU noted some progress regarding the respect for democratic principles, human rights and market economy reform. However, large parts of Albania continue to suffer from a lack of public order and security. EU intends to intensify existing relations²³ and to open of negotiations for SAA with Albania. Albania got a positive feasibility study for the SAA negotiations and the Goteborg European Council (June 2001) invited the Commission to prepare negotiating directives for the SA Agreement²⁴. Forthcoming negotiations on the SA Agreement with the EU are to focus on improving the rule of law and reform of public administration, being main weaknesses in Albania, according to the EU evaluations²⁵.

In a phase before positive feasibility study, the EU recommended to Albania to take action in key areas of concern, in order to create prerequisites for

²¹ ICG Report on "Macedonia's Ethnic Albanians: Bridging the Gulf", 2 August 2000, contains that recommendation, www.intl-crisis-group.org

²² PM Georgievski enjoys great international support and around \$ 224 million funding is to be pledged at the donor conference of March 2002, aimed at ensuring further stability in FYROM and combating corruption. More detailed on: www.intl-crisis-group.org

²³ Contractual relations EU - Albania are based on the 1992 Cooperation Agreement and the connected Declaration on Political Dialogue. Upgrading the bilateral trade regime towards regional standards is foreseen by the EU as well as the establishing of new working parties (on infrastructure and agriculture), the enhancement of the EU Customs Assistance Mission and balance of payment support. Also, the EU provided for the budgetary assistance for refugee related expenses in Albania after the Kosovo crisis. According to the EU data published at the end of May 1999, overall EU assistance to Albania in 1999 is 151, 2 Meuros.

²⁴ Commission has done its first Report on the feasibility of negotiating a SA Agreement with Albania on 24 November 1999, COM (99) 599 final.

²⁵ Speech 01/338/ of C. Patten, EU Commissioner for External Relations of 10 July 2001, Brussels.

its successful participation in the Stabilization and Association Process (of which SA Agreement is an only one, albeit an important instrument). Key areas of concern are: A) continued macro-economic stabilization and accelerated structural reforms (the revision of banking legislation, stepping up of privatization of public enterprises and utilities, strengthening of tax collection, a functioning agricultural land market, integration of public investment expenditures into the general state budget and restructuring of public utilities on a cost-recovery basis); B) strengthening of security and public order (a legal framework for the police forces, including the special police forces, a strategic plan for their development in cooperation with the WEU, etc.); C) improvement of governance and strengthening of law enforcement (judicial and legal reform according to timely implementation of actions in cooperation with the Council of Europe, implementation of the Anti- Corruption Programme agreed with the World Bank and making fully operational the anti-smuggling unit set up in the framework of the EC customs assistance mission and the establishment of the State Publication Office and of an independent Civil Service Commission).

Due to unresolved economic, political and institutional weaknesses at actual stage, negotiations for a new SA Agreement need to take full account of the political and economic reality in Albania. More specifically, the EU estimated as difficult the establishment of a free trade area with Albania given the present importance of customs revenues²⁶ for Albanian weak economy. Besides, Albania is very dependent on foreign aid. Albanian authorities prepared a status report, indicating the action they will take to overcome shortcomings highlighted in the feasibility study. The EU Commissioner for external relations, C. Patten visited Albania in March 2000 and estimated that Albania was clearly committed to trying to accelerate reforms. The speed and the quality of their reforms determine the pace of the opening negotiation process with the EU. The lack of previous democratic traditions and economic lagging behind is still present in Albania²⁷.

²⁶ According to the EU official data, the EU represents more than 90% of Albanian imports. See COM (99) 599 final.

²⁷ Albania witnessed violent internal conflicts after the collapse of the "pyramid" schemes in 1997. The 1997 elections brought the present Socialist coalition to power. A new constitution was adopted and ratified by referendum in November 1998, when an internationally endorsed program of reform was launched. The change of government took place in November 1999 (PM Meta). A new government enacted several actions, such as the creation of the institution of Ombudsman, new civil service and state police

Future association perspective would necessitate an extension of EU assistance in all relevant areas. Therefore, the EU envisages successive steps (evolutionary clauses) in a future SA Agreement with Albania, in particular as regards the establishment of a free trade area and for gradual alignment to EC acquis. In 2001 the EU Commission assessed it was appropriate to proceed with the SA Agreement. However, there are many issues to be tackled within the internal reform in Albania, such as: weak judiciary, insufficient administrative capacity, corruption, combating organized crime, economic consolidation, battle against gray economy and the lack of laws' implementation. These are official EU evaluations²⁸.

Meanwhile, Albania will continue to enjoy EC unilateral trade preferences²⁹, which complement the 1992 Trade and cooperation Agreement ("first generation" agreement - only MFN treatment, non-preferential type) with a textile agreement that had been previously in place. Furthermore, Albania is benefiting from the CARDS aid program, being the main channel for the EU's financial and technical cooperation with the Balkan countries. Priorities of the EU's assistance under the auspices of CARDS for Albania are: strengthening of public administration, justice and home affairs issues, market - related areas, environment, etc.

Albania participates actively in the Stability Pact. During the NATO intervention against the FRY, Albania was very important logistics basis for NATO forces and together with the FYROM it played the role of shelter for around 450,000 Kosovo refugees on its territory. There has been progress in relations with the FYROM and Bulgaria, in particular through agreed common projects on transport, telecommunications and energy interconnections. These regional projects included also B&H, Romania and Greece. Although there were no official contacts between Albania and the FRY authorities, Montenegro opened a new border crossing with Albania (at the beginning of 2000). The problem remained that trade cooperation with neighbouring countries stayed at a

laws and improving the quality of the judiciary. A revised anti-corruption plan has also been announced reflecting the new priorities within the Stability Pact. With regard to the reform of public administration, there is a need for professional personnel management, especially in the judiciary, police and customs, as well as the civil service.

²⁸ See: http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/albania/index.htm

²⁹ Council Regulation (EC) No 1763/1999 of 29.7.1999 (OJ L 211, 11. 8. 1999) applies since 1. 10. 1999 until 31. 12. 2001.

traditionally low level (notably with the FYROM and Bulgaria). From 1991-2000 the EU provided Euro 1,021 million in total to Albania, of which an import took the form of balance of payment support and Euro 140 million for humanitarian aid through ECHO³⁰.

Overall EU Assistance in ALBANIA 1991-2001
(Allocations in millions of Euro) (Commitments)

June 2001

1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	Total 1991- 00	2001*	Total 1991- 01*
Overall PHARE assistance												
10.0	110.0	75.0	49.2	88.0	53.00	68.9	42.5	101.5	33.4	631.5	37.5	669.0
FEOGA (DG Agriculture)												
	120.0									120.0		120.0
ECHO (humanitarian aid)												
	2.0	0.5	1.7	1.2	1.7	16.3	12.0	97.0	3.4	135.8		135.8
Food security (DG Development)												
						10.8		5.7		16.5		16.5
Macro-Financial Assistance (DG Economic and Financial Affairs)												
								20.0		20.0		20.0
Democracy & Human Rights												
				1.0	0.6	0.4	0.8	0.2	0.5	3.5		3.5
Other actions												
	0.3	0.6	1.1	0.4	n.a.	n.a.	n.a.	2.6	1.9	6.9		6.9
OSCE elections support												
						1.5				1.5		1.5
EIB loans												
				29.0			22.0		34.0	85.0	40.0	125.0
10.0	232.3	76.1	52.0	119.6	55.3	97.9	77.3	227.0	73.2	1,020.7	77.5	1,098.2

n.a. = not available

* forecast

Source: http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/albania/index/htm

EU continues with assisting Albania within the SA process in institution building, public administration reform, anti-corruption efforts, and the rule of

³⁰ Data from the EU Commission publication: "Opening up new perspectives for South-Eastern Europe – Stabilization & Association Process", European Commission, Brussels, 2000.

law, as well as in economic development and social issues. Developing infrastructure (roads: East-West corridor and North; water supply, railways, civil aviation and maritime transport) is playing a key role in Albanian transition to market economy. Consequently, the EU is engaged in those efforts as well as in helping agriculture (exports promotion, land mapping, fishery sector, veterinary control, etc.) and in fostering cross-border cooperation with Greece and Italy. In addition, Albania participates in the EU inter-university exchange program TEMPUS and in the EU's aid to NGOs working in the field of democracy and human rights.

Particularly the EU's help in building civil society and fostering democracy are important equally as the EU's economic assistance in Albania. Long-lasting stability in Albania and its economic regeneration are vital to the success of the whole challenging experience of the SA process in the Balkans. Nevertheless, it remains still for Albania to develop more effectively regional cooperation schemes and projects in terms of regional trade promotion.

Croatia is the second that started SAA negotiations with the EU. After the presidential elections (on 7th February 2000) and a change of political climate following the elections, the EU Commission adopted a positive report on the feasibility of negotiating a SA Agreement with Croatia on 24 May 2000³¹80. It proposed the opening of negotiations on a SAA with Croatia on 19 July 2000. Besides, the EU held the EU - Balkan

Summit in Zagreb on 24 November 2000 aimed at stabilizing the region. Why did the EU have chosen Zagreb to host the EU - Balkan Summit? Probably because it sees Croatia should serve as a model to others in the Balkans through its success story. Through opening of the SAA negotiations, the EU supported new Croatian government in its commitment to democracy, the rule of law and economic and political reform. For those reasons the EU launched a bilateral Consultative Task Force (CTF), designed to provide Croatia with expertise and technical assistance in defining priority areas for the EU support within SA process. The focus is on legal reform and economic matters, as well as foreign trade policy. The SA Agreement provides for a wide-ranging partnership that will help Croatia come closer to the EU. It includes: provisions for political dialogue; incentives for enhanced regional cooperation; the creation of a free trade area with the EC after a transitional period; provisions on the movement of

³¹ In line with the EU procedures, the Council of ministers endorsed the positive report and welcomed the Commission's intention to recommend the opening of negotiations.

workers, freedom of establishment, supply of services, movement of capital and liberalization of road transit traffic; comprehensive cooperation in all fields of the EC interest, including justice and home affairs. Croatia is expected to meet a wide range of obligations. One of it, especially important, is the progressive harmonization of Croatian legislation with that of the EC in key areas of the internal market.

With a view to Croatian integration in EU structures, the Union committed itself to support: constitutional, electoral, judicial and media reforms; full respect of human rights and fundamental freedoms; economic reform; active progress on Croatian obligations under the Dayton/Paris Agreement - including the return of refugees and full cooperation with ICTY; and a real Croatian commitment to regional cooperation. In the 1991 - 1999 period the EU provided Euro 348.79 million to Croatia³². For humanitarian and democratic assistance, the EU provided Euro 243.2 million in the difficult period of war and transition from 1991 - 1995. In the 1996 - 1998 period, the EU aid was focused on reconstruction and refugee return as well as to independent media, democratization and de-mining. During 1999 over Euro 20 million was provided for reconstruction, the return process and the development of civil society and the rule of law. In the 2000 year Euro 15 million is budgeted. In the forthcoming period the EU support priority will remain the continuation of the return of refugees and displaced persons³³.

1991-2000 EC assistance to Croatia - Allocations in millions of Euro

March 2002

1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	Total
CROATIA										
Obnova (reconstruction + technical assistance)										
					10.99	8.59	15.00	11.50	16.84	62.92
ECHO (humanitarian aid)										
				243.2	21.15	14.50	6.95	6.50	-	292.30

³² According to the EU's official data contained in the publication: "Opening up new perspectives for South-Eastern Europe - Stabilization & Association Process", European Commission, Brussels, 2000.

³³ EU efforts to support the process of return include: repair of public utilities, rebuilding housing units, extensive mine clearance, law, order and security, support for the Commission for Real Property Claims as well as small loans and business credits for returned individuals.

IV (2002) 2-3. *EU financial assistance to countries in the Balkans*

Media										
			0.09	0.31	0.72	1.67	0.59			3.38
Democracy & Human Rights										
					0.70	2.20	0.60	0.21	0.97	4.68
Demining										
							1.00	0.42	0.31	1.73
Customs										
								1.00		1.00
TEMPUS										
									1.500	1.50
243.6					33.56	26.96	24.14	19.63	19.62	367.51

Breakdown of 2001 CARDS programme for Croatia - In millions of Euro

I. Political Priorities	23.2
Refugee return - reconstruction and related issues	19.0
Refugee return - economic sustainability	4.2
II. Economic Development	14.4
Human capital	7.6
EU industrial standards	3.0
Energy infrastructure rehabilitation	3.8
III. SAA Obligations	20.4
Justice and home affairs	3.6
Integrated border management	10.5
Public administration reform	4.8
Statistics	1.5
IV. Complementary Measures	2.0
Small Scale Operations	1.0
Strategy development capacity building	1.0
TOTAL	60.0

Source: http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/croatia/index/htm

Before signing SA Agreement, EC trade regime with Croatia already contained unilateral trade preferences on an autonomous basis for Croatia³⁴. It is

³⁴ Council Regulation (EC) No 6/2000 of 17. 12. 1999 (OJ L 2, 5. 1. 2000); applies since 1. 1. 2000 until 31. 12. 2001. This Regulation also contains wine concessions, which equally apply to Slovenia and the FYROM, pending the conclusion of specific wine agreements with these countries.

renewed and up-graded version of the previous trade regime inherited from the former (renounced) 1980 Co-operation Agreement EEC/SFRY and granted on an autonomous basis since, late 1991, to all former Yugoslav republics except to the FRY³⁵. Economic situation in the country is marked by a loss in tourism earnings and the structural problems. The unemployment rate is around 20%. EU foresees in particular to bolster economic reforms that would lead to higher economic growth and job creation in Croatia. In this context, special attention the EU pays to encouraging the growth of small and medium sized enterprises. The bilateral Stabilization and Association Agreement with the EU was signed on 29 October 2001. Under the SA Agreement framework it is foreseen to establish a free trade area with the EU after the six years of transitional period, cooperation with the EU in the field of justice and home affairs, law harmonization with the *acquis communautaire* and political dialogue with the EU.

Croatia is in enviable position of having great opportunities for the EU support under the SAA framework, providing it continues with good-neighbourly relations, economic and political reforms and with displaying a creative approach to regional cooperation projects. The new Croatia can become important fulcrum for stability in the Adriatic, Central European and Balkan regions. It is at the crossroad between three significant European sub-regions and therefore Croatian contribution to the Balkan's reconstruction, stability and prosperity is very important for successful EU policy in the whole SEE region.

As for Bosnia and Herzegovina (B&H), the return of minority refugees, the functioning of common institutions, deepening economic reform and judicial reform are not considered satisfactory on behalf of the EU. These are also the essence of the conditionality principles for B&H. Therefore, although B&H participates in the SA process, the EU foresees the opening of negotiations for SAA when it has met relevant conditions. Bosnia & Herzegovina (B&H) enjoys autonomous trade preferences by the EU³⁶. The EU linked the granting of autonomous trade preferences to respect for fundamental democracy principles

³⁵ More about it in: G. Ilić, "EU policy in providing economic support to countries in the area of former Yugoslavia and the position of the FRY", in: B. Babic, G. Ilić (edit) "Yugoslavia and the EU", Belgrade, 1997, 1999, pp. 301 - 315. The FRY was temporarily included in the regime (9.5.97 - 31.12.97), but has been excluded due to noncompliance with the relevant conditions of the EU conditionality principles (non-respect for democratic principles).

³⁶ Those preferences are similar in nature to those in the 1980 Cooperation Agreement between EEC and the SFRY of 1980 (renounced in 1991).

and human rights as well as to the readiness of the country to develop economic relations in the region³⁷. State institutions in B&H are not developed enough and a competent civil service is lacking. The situation has improved in several areas such as refugee return³⁸, media reform, customs administration, freedom of movement, the establishment of a Central Bank and a single currency. The problem is that important decisions are usually taken after pressure from the international community³⁹.

In March 2000, the EU's Commissioner for external relations C. Patten proposed to Foreign Minister J. Prlic to prepare a "Road map" towards a feasibility study in the context of the SA process, aimed to help B&H authorities to take a number of basic political and economic decisions. At its session on 6 April 2000, the B&H Presidency adopted conclusions expressing its support for the "Road map" and requested that relevant authorities fulfil the foreseen obligations. However, the EU estimated that due to the general political uncertainty and the institutional deficiencies in B&H, there would be neither feasibility study conducting nor the SA Agreement at that stage. During 2001, the EU supported the Bosnia and Herzegovina state institutions in drafting new laws, in particular in the fields of foreign trade and investments, and commercial legislation. EU lawyers are working with their BiH counterparts within the EU/BiH Consultative Task Force (CTF), with the aim of setting up a legal and regulatory framework, which is compatible with that of the EU. Assistance to the B&H state institutions is fundamental to ensure that B&H has the necessary working structures and capacity to function as a country and to meet the challenges and opportunities offered by the Stabilisation and Association Process. So far, the B&H state institutions have been weak when compared with administrations in the two B&H Entities (Federation of BiH and Republika Srpska). Through its programmes the EU is laying the groundwork for the establishment of a professional civil service serving the state institutions: the

³⁷ That means to engage in regional economic cooperation, in particular through the establishment of free trade areas in line with relevant GATT/WTO standards.

³⁸ Estimated 80,000 minority returns took place in 1999, but UNHCR estimates that over 330,000 refugees from B&H are still in need of a durable solution.

³⁹ For example, despite the agreement by the BiH Presidency in New York (on 14 November 1999) to establish a Border Service, the BiH House of Representatives failed to adopt the State Border Service Law at its session on 12 January 2000. The High Representative imposed the law on 13 January 2000.

Presidency, the Parliamentary Assembly and the six line Ministries. Assistance is also given to the Constitutional Court and the Central Bank.

B&H is now a single and uniform customs territory. This is the tangible result of the highly successful Customs and Fiscal Assistance Office (CAFAO) programme funded by the EU. The CAFAO programme, which includes assistance from European customs and tax experts, is contributing to the development of the customs and tax systems in B&H based on modern European standards. This programme makes a substantial contribution to securing financial resources for the budgets of both Entities of Bosnia and Herzegovina. In the period 1996 - 1999 customs revenues for the Entities doubled thanks in large measure to CAFAO. The EU supports democracy and human rights in Bosnia and Herzegovina through the two bodies of the Commission on Human Rights i.e. the Human Rights Chamber and the Ombudsperson. This type of support for is essential for continued stability and the country's future integration into Europe. Projects that promote the rule of law, respect for human rights, protection of minorities, and political pluralism are funded through the European Initiative for Democracy and Human Rights. Support has also been provided to a variety of independent media projects.

The European Commission developed a Country Strategy for B&H (in December 2001), which covers a number of years and provide a framework for future EU assistance in the period 2000 - 2006. Over Euro 2 the EU has provided billion for B&H in the 1991-2001 period⁴⁰. Starting from 2001, the EU assistance to B&H is delivered under the new CARDS* programme and supports the participation of the country in the Stabilisation and Association Process. In 2001 assistance of more than Euro 105 million was committed under the new CARDS Programme. In addition the EU member states contributed over Euro 1.2 billion in assistance between 1996 and end of 2001. This involved the completion of critical transition reforms essential to breaking the fierce cycle of rising unemployment and declining growth. EU is providing assistance to accelerate privatization by attracting foreign investors in tenders (20 Strategic State Enterprises) and has supported the dismantling of the 'Payment Bureaux' in order to create a modern banking system. Furthermore, the EU is providing substantial support to stimulate the development of the private sector. The EU

⁴⁰ See publication: "Opening up new perspectives for South-Eastern Europe - Stabilization & Association Process", European Commission, Brussels, 2000.

IV (2002) 2-3. *EU financial assistance to countries in the Balkans*

also provides macro-financial assistance through grants and loans in support to the balance of payments of B&H⁴¹.

One of main conditions for the improvement of bilateral cooperation with the EU stays unfulfilled. Precisely, the cooperation by B&H with the ICTY stays insufficient, because a number of persons charged by the ICTY with war crimes are still at large in B&H. However, the EU seems determined to further supporting B&H with the aim to ensure its participation in the SA process and to make the Dayton/Paris institutions work as intended within an EU oriented framework (that includes also conflict prevention and poverty reduction, an approach shared with the World Bank).

1991-2000 EC assistance to Bosnia and Herzegovina
Allocations in millions of Euro

1991 - 1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	Total		2001	Total + CARDS
BOSNIA AND HERZEGOVINA										
Phare + Obnova										
		233.33	213.20	202.515	131.858	104.8	890.703	CARDS	105.23	
ECHO (humanitarian aid)										
495.26	145.03	142.45	105.00	87.95	56.40		1,032.090			
Mostar, voluntary return of refugees and demining										
	70.00	57.56	31.80	3.125	2.00	(4)	164.485		(4)	
Media										
0.21 (1)	0.65	1.65	4.09	(2)	(2)	(2)	6.60		(3)	
Democracy & Human rights										
	0.70	4.80	4.80	1.80	(4)	(4)	12.10		(4)	
Balance of payments support										
					60.00		60.00		1.500	
495.47	216.38	444.79	358.89	295.390	250.258	104.8	2,165.978		105.23	2,271.208

(1) In 1994 only.

(2) Included under OBNOVA.

(3) Included under CARDS.

(4) Complete figures not available yet.

⁴¹ In 1999 the EIB was conferred with a specific mandate to grant up to Euro 100 million in loans to BiH which benefit from a 2% interest-rate subsidy from the Community budget. The first loan for Euro 60 million for road infrastructure improvement was signed in the year 2000. A second loan for Euro 40 million for improvement in the railway network is signed before the end of 2001. http://www.europa.eu.int/comm/external_relations

Breakdown of indicative allocation for Bosnia and Herzegovina for 2001 under
CARDS - In millions of Euro

I. Democratic Stabilisation	56.56
Return of refugees and displaced persons	37.30
Institutional Capacity building	16.76
The establishment of the Public Broadcasting Service	2.50
II. Economic Reform	33.67
Private sector development	10.00
Infrastructure development	14.27
Social cohesion and development	9.40
III. Justice and Home Affairs	15.00
Border control and integrated border management	10.00
Judicial Reform	2.00
General Technical Assistance Facility	3.00
TOTAL	105.23

Source: http://europa.eu.int/comm/external_relations/see/bosnie_herze/index/htm

5 Instead of conclusions: Post 2004 perspectives

General goal of the EU financial aid is to increase the responsibility of recipient countries and entities regarding political and economic reforms in terms of democratic stabilization, capacity building for state institutions and economic efficiency, i.e. market economy. Therefore, EU financial assistance is targeted to an institutional, legislative, economic and social framework tailored according to the EU patterns. Due respect is also present for priorities agreed with beneficiary countries. Nevertheless, overall ambition of the EU financial aid, as well as other forms of economic cooperation, is to establish the same set of trade rules, tariffs and administrative procedures, all aimed at improving conditions for trade and investment in the region. For that purpose, the same EU compatible reforms should be put in place throughout the whole region of Balkans.

Fundamental reason for introducing more constructive elements into the EU policy and financial aid is laid down by the EU security approach to the Balkan region. Indeed, the risk of further instability and border violations, with possible "spill-over" effects in the region and wider, is a matter of deep concern to the EU. At the same time, it is also one of main incentives for the EU financial

assistance to the region, bearing in mind that the EU and member states are by far the largest donors⁴². However, having in mind the forthcoming EU enlargement in 2004 that would bring at least ten (if not all twelve candidates) into EU membership, the future EU assistance to the Balkan region is faced with the specific crisis of post-2004 prospects. Main explanation is grounded on the simple fact of subscribing already existing structural funds and EU resources to Eastern "new-comers" in order to achieve economic cohesion of the EU. On the other side, Balkan's stability cannot be attained without development.

That means that the EU reconstruction aid is not enough for the post 2004 perspectives in the Balkan region. On the contrary, EU structural funds are based on the mechanisms, which ensure solution of the problems of industrial decline, unemployment crisis and rural underdevelopment that are also main features of the Balkan region today. Therefore, the EU policy of declining aid after turning off the fire of war conflicts in the region could prove to be dangerous seen from the standpoint of achieving sustainable stability and long-term prosperity in the Balkans. Those are also the arguments in favour of the EU policy of enlargement treatment – accession process fostering for all Balkan countries. This is very important, since prevalent number of concerned states in the region is not going to function as a real European market economy in a near future. Most countries need adjustment periods for economic and legal harmonization with EU standards and EU *acquis*.

Main essence of the 2004 perspectives for the Balkan region is to insist on enlargement treatment after 2004 year, i.e. after Eastern enlargement⁴³. EU funds already exist for this approach to be implemented. Precisely, after the EU enlargement by ten new countries in 2004, only Bulgaria and Romania will be left eligible for the 3 billion EURO in the pre-accession budget until the end of

⁴² "As US engagement wanes, the Western Balkans has become the testing ground for a specifically European vision of how to spread stability and prosperity beyond its borders." European Stability Initiative (ESI) Berlin – Brussels – Sarajevo, "Western Balkans 2004 – Assistance, cohesion and the new boundaries of Europe, A call for policy reform", 3 November 2002, p. 4.

⁴³ More detailed about methodology and road to enlargement treatment in: ELIAMEP, CAP, Bertelsmann, "The EU and the Balkans – From Stabilisation to Southeastern Enlargement", Wim van Meurs (CAP) and Alexandros Yannis (ELIAMEP), September 2002.

the EU budget period in 2006⁴⁴. Consequently, there is a potential for using some of those EU funds for targeted cohesion policies in the Balkan region.

At the time of writing this paper, it is still open issue which EU policy option will prevail. The option: "keep them outside the club until they behave themselves" is very often underway and reminds more on showing the face of the "Fortress of Europe" to non-EU countries. There is also the alternative to this EU option, which is defined as: "let them into the club where we can socialize them". This would be more open and more generous approach of the EU compared to the first one.

The EU accession of potential candidate countries of South-Eastern Europe (Balkan countries) requires the strengthening of their institutional and administrative capacity. EU's financial assistance and investments are helping these countries to bring their economic and social structures into line with the EU's standards, but Union's support is not sufficient to prepare for EU membership. Future candidate countries of South-Eastern Europe have to reinforce their administrative and judicial abilities to the point where they are ready to take on the obligations of the EU membership in order to get the most out of joining the EU. The problem that should be addressed in that context is related to the lack of effectiveness of institutions in all these countries (although to a different extent). This problem has great impact on the economic side of transition process in these countries and on the prospects for their successful accession to the EU.

For the last ten years of transition to the market economy it has been learned that the market needs institutions to act effectively in Eastern Europe. It means that the compiling with the contract obligations is very important in the market economy. If there is no contract and no business credibility, there will not be economic activities at all. Otherwise, why it should be given the loan to the company, if one is not sure that the loan will be returned? Why it should invest into the economies with weak administrative and institutional structures? That is the reason the EU insists on the institution building in the candidate countries. Institution building means developing the structures, human resources and management skills needed to implement the *Acquis* in the candidate countries of South-Eastern Europe.

⁴⁴ ESI paper: "Western Balkans 2004 – Assistance, cohesion and the new boundaries of Europe, A call for policy reform", 3 November 2002.

Expected gains and costs of the forthcoming association between each of the Balkan country and the EU are not precisely measured in the region and are the subject of varying estimations depending on starting hypotheses (purely economic, purely political or mixed). It seems that the association gains are to be expected in a long-term path, while the costs of adaptation (especially economic costs) are immediate. It alarms public opinion in Serbia and in many Balkan countries, but on the other side there is also an existing awareness of urgent necessity and advantages of entering European mainstream.

Compared to the EU strategy for Central Europe countries EU expressed weak interest towards South-eastern Europe ("Western Balkans"). However, EU changed positively its attitude towards SEE countries during 2000/2001 with the introducing of the SA Process in 1999/2000.

Creation of a new European architecture -a "multi-speed Europe" phenomenon, which is taking place in a changed constellation in the international relationships is influenced, inter alia, by EU Stabilization and Association process -agreements for Balkan countries. Results of the current transformation process in the European economic and political relationships will certainly have influence on the geostrategic, economic and political position as well as on the development perspectives of each individual European country. The EU represents the nucleus of European integration processes and therefore a great number of the European third countries are striving to become a part of it with the aim of directly regulating its own position in the modern European structure. EU eastern enlargement is a long-term process affecting the whole of Europe. In quantitative terms, if enlargement proceeds to only ten candidate countries (of thirteen), the area of the Union would be enlarged by about one-third whereas its population would increase by 29%. Qualitatively, the accession of Central and Eastern applicant countries would dramatically alter the political map of Europe as it has been for the last five decades. Balkan region should not and must not remain isolated of those integrationist processes in the continent, despite of current economic and political problems in the region. The international community and the EU particularly, bearing special responsibility and interests towards the Balkans, ought to support democratic institutions and civil society development in each of Balkan states. EU should, and is already acting as a catalyst for regional cooperation, but at the same time, closer economic integration of the Balkan countries into EU should go hand-in-hand with their regional cooperation. Only in such circumstances the EU financial assistance together with the Stability Pact for SEE has great success chances.

Similarly as the founders of today's EU envisaged economic integration as a means for prevention of another war in Europe through step-by-step

integration deepening, in whole SEE region economic recovery is of crucial importance. It is not only the reconstruction of the Balkan countries at issue, it is more wide approach to the whole SEE region, which is needed. Otherwise, the EU's democratic deficit, very often seen in Member States as decision-making by technocratic elite in Brussels, could also have bad impact on the EU's policy effectiveness in the Balkan region. The success of EU policy in this context means effective integration of concerned countries into European mainstream, strengthening of the EU influence in the region and parallel evolving of the EU's whole identity as an actor in international relations. EU Stabilization and Association process and the SA agreements for countries of the Balkans should be a stimulus in the form of the EU financial and economic support. However, the time for the generous EU financial assistance to the non-member countries passed long time ago.

On the other side, the EU can be a centrifugal force for the Balkan region. Albeit, many Balkan countries are anxious for the EU's fostering regional cooperation not to be some delay of their participation in European integration. Thus the EU should clearly and in every possible occasion emphasis to all concerned countries that fruitful regional cooperation in the region is the road to the direction of a future EU membership. At the same time, it is the most constructive EU approach to the problem of dividing line between the "ins" and "outs" in the SEE region.

mr Gordana Ilić

Finansijska pomoć EU zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima sa Balkana

Rezime

Studija o finansijskoj pomoći zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima za članstvo EU, bavi se prevashodno principima, uslovima, poukama i perspektivama finansijske pomoći EU regionu Balkana, posebno posle 2004., odnosno posle proširenja EU.

EU je lansirala novi finansijski instrument u vidu CARDS programa u kontekstu Procesu stabilizacije i pridruživanja, koji predstavlja jedinstveni pravni okvir u cilju postizanja efikasnosti tehničke pomoći EU. Počev od decembra 2000., CARDS je praktično uveden umesto PHARE i OBNOVA programa, koji su do tada funkcionisali, ali su principi pružanja EU pomoći ostali isti. Pri tome, pre svega se radi o vladavini prava, poštovanju opštih principa međunarodnog prava, zaštiti ljudskih i manjinskih prava i osnovnih sloboda, koji ukupno čine osnovu i okvir primene EU finansijske podrške balkanskim zemljama. Ovi principi proizilaze iz opšteg pristupa EU regionu Balkana usmerenog prevashodno na obezbeđivanje bezbednosti i mira u regionu.

Pouke proistekle iz prethodnih EU programa finansijske pomoći ukazuju da je održivost EU podrške moguća samo onda kada EU tehnička pomoć tesno sarađuje sa administracijom zemalja korisnica. Otuda je tzv. Lokalno vlasništvo i lokalna inicijativa, koja potiče upravo od zemlje korisnice, ključna za definisanje prioriteta pružanja finansijske pomoći EU. To se posebno odnosi na EU podršku civilnom društvu i mere demokratske konsolidacije zemlje korisnice EU pomoći. U kontekstu izgradnje institucija i harmonizacije nacionalnog zakonodavstva sa EU Acquis, pristup i korišćenje TAIEX baze podataka se pokazalo izuzetno korisnim. Pored toga, efikasna koordinacija EU tehničke pomoći sa finansijskim programima ostalih međunarodnih donatora je veoma bitna, kao i primena jednostavnih procedura za primenu EU finansijske podrške.

Neophodno je ispunjavanje EU političkih uslova od strane zemalja korisnica, kao okvira pružanja EU pomoći. Jedan od osnovnih političkih preduslova koji postavlja EU, predstavlja jačanje regionalne saradnje balkanskih zemalja. Naime, Unija posmatra efikasnu regionalnu saradnju kao efektivni

komplementarni put u pravcu uspostavljanja tešnje saradnje ovih zemalja sa EU. Pored regionalne saradnje i primene principa dobrosusedstva, za balkanske zemlje EU primenjuje i uslove koji uključuju ispitivanje utemeljenosti demokratskih reformi, uz obaveze olakšavanja povratka izbeglica, u svakoj od zemalja regiona. Povrh toga, ekonomske reforme su neophodna dopuna finansijskoj podršci Unije. Ukoliko nisu praćene adekvatnim ekonomskih reformama u zemljama korisnicama, EU tehnička pomoć ne može biti efikasna, sa aspekta dugoročne održivosti i postizanja ciljeva.

Primena EU finansijske podrške balkanskim zemljama analizirana je posredstvom prikaza i ocene situacije u svakoj od zemalja korisnica EU pomoći. Bitno je ukazati na činjenicu da EU tehnička pomoć pre svega ima za cilj uspostavljanje uniformnog seta trgovinskih i carinskih pravila u regionu, kao i ujednačenih administrativnih procedura, koji sve ukupno teže poboljšanju uslova investiranja i trgovine u regionu. Stoga je važno da se u svim balkanskim zemljama sprovede sistem ekonomskih i političkih reformi koje su kompatibilne standardima i zahtevima EU. Takođe, opšta namena EU tehničke pomoći usmerena je na povećavanje odgovornosti zemlje korisnice u smislu efikasne primene političkih i ekonomskih reformi, a sve u pravcu demokratske stabilizacije, jačanja institucija i funkcionisanja tržišne privrede.

Perspektive okvira EU finansijske pomoći posle 2004, ukazuju na realnu opasnost rizika dalje nestabilnosti regiona, sa mogućim efektima tzv. «prelivanja», što predstavlja izvor ozbiljne zabrinutosti Unije. Istovremeno, ovi bezbednosni rizici u regionu su i jedan od glavnih podsticaja pružanja EU finansijske podrške regionu. Međutim, imajući u vidu predstojeće proširenje EU, EU finansijska podrška regionu Balkana suočena je sa svojevrsnom krizom posle 2004. To se naročito odnosi na tendenciju opadanja pružanja EU pomoći. Nameće se zaključak da EU politika smanjenja finansijske podrške posle gašenja ratnih požara u regionu može biti vrlo opasna sa aspekta postizanja dugoročne stabilnosti i prosperiteta u balkanskim zemljama. Upravo zato je značajno da EU u kontekstu pružanja finansijske pomoći nastavi sa svojom ulogom katalizatora stabilnosti i centrifugalne sile za zemlje regiona Balkana.

Milutin Janjević*

UDK 327:061.1(4)
str. 39 - 51.
pregledni rad

DRUGI STUB EVROPSKE UNIJE U UGOVORU IZ NICE

Abstract

The Nice Treaty introduced a number of institutional changes, necessary for the enlargement of the European Union, while other issues were discussed on the fringes of the Conference. The strengthening of European security and defence is in close correlation with the transfer of WEU capacities onto the European Union. Bearing in mind that the process may have for the relations between the European Union and NATO, there arose a need to re-define their relations. The current process amounts to the creation of new European defence architecture, based on "rival complementariness" of NATO and the European Union, so that it is necessary to regulate the WEU position clearly.

Key words: Nice Treaty, common foreign and security policy, amendments, transfer of WEU capacities onto the European Union, relations between the WEU with the European Union and between the European Union with NATO, civil and military capacities, political and military structures of the European Union.

Ključne reči: Ugovor iz Nice, zajednička spoljna i bezbednosna politika, izmene i dopune, transfer kapaciteta ZEU na EU, odnos ZEU sa EU u EU sa NATO, civiljni i vojni kapaciteti, obezbedjenje političke i vojne strukture EU.

* Zamenik direktora direkcije, MIP, Beograd.

Međuvladina konferencija o institucionalnoj reformi Evropske unije¹ imala je obavezu da utvrdi određeni broj institucionalnih promena koje su neophodne za proširenje Unije na dvanaest zemalja centralne i istočne Evrope i Mediterana. Ostala pitanja koja se odnose na politike Unije, među kojima *i zajednička spoljna i bezbedonosna politika ("drugi stub")*, našla su se na margini Konferencije. Time nisu, međutim, dovedene u pitanje institucionalne reforme u ovim, za svaku zemlju, veoma osetljivim oblastima.

U oblasti zajedničke spoljne i bezbedonosne politike EU, Ugovorom iz Nice je izvršeno nekoliko dopuna, odnosno promena ranijih odredbi:

- Proširena su brojna ograničenja iz člana 23. tačke 2. i 3. Ugovora o EU iz Amsterdama na postavljanje specijalnog predstavnika.

- Proširen je koncept bliže saradnje, osim kada se radi o pitanjima iz vojne oblasti i odbrane, čime je "drugi stub" izjednačen sa "prvim i trećim" stubom u koje je bliža saradnja uvedena Ugovorom iz Amsterdama.

- Ojačan je kvalitet spoljnih aktivnosti iz člana 24. Ugovora o EU iz Amsterdama i data je njihova bolja preglednost. Tako, umesto obavezujućeg konsenzusa zemalja članica EU o zaključenju nekog međunarodnog ugovora, sadržanog u Ugovoru o EU iz Amsterdama, ta jednoglasnost u Ugovoru iz Nice je predviđena samo za slučajeve kod donošenja internih odluka.

- Kod zaključivanja međunarodnih ugovora, uvedena je metoda paralelizma između unutrašnjih i spoljnih procedura. Na spoljnom planu to je dovelo do povećanja broja slučajeva u kojima se odluke donose kvalifikovanom većinom, u odnosu na one koje su vezane za unutrašnje mere. To znači da od trenutka kada bi se u okviru "drugog stuba" neka akcija ili zajednički stav usvojili kvalifikovanom većinom onda bi međunarodni sporazum koji bi ozvaničio te akcije i stavove bio usvojen kvalifikovanom većinom. Isti procedura se primenjuje kod saradnje u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova od trenutka kada se neka mera ili odluka za primenu odluke ili konvencije iz člana 34. tačka 2. c/ i d/) Ugovora o EU iz Amsterdama. U novom članu 24. tačka 6. Ugovora o EU (iz Nice) je precizirano, između ostalog, da "sporazumi koji se zaključe pod uslovima navedenim u ovom članu će biti obavezujući za organe Unije" što ukazuje da oni "povezuju institucije Unije". U Ugovoru iz Nice nije izražen pravni subjektivitet Unije ali je evidentno da međunarodni sporazumi zaključeni po pitanjima iz oblasti "drugog i trećeg stuba" EU postaju

¹ Konferencija je zvanično počela 14. februara 2000. a rad je završila samitom šefova država ili vlada u Nici 7-11. decembra 2001.

kohezioni faktor Unije i predstavljaju, istovremeno, dodatni implikator postojanja njenog pravnog subjektiviteta.

- Pored jačanja spoljnih akcija EU, ostvaren je izvesni napredak u oblasti bezbednosti i odbrane i kod institucionalizovanja pravosudne saradnje kojom je predviđeno formiranje EUROJUST-a.

Politika evropske odbrane i bezbednosti (PEOB), koja čini sastavni deo zajedničke spoljne i bezbednosne politike EU, modifikovana je Ugovorom iz Nice.

Sa ponovnom izgradnjom evropske politike bezbednosti i odbrane počelo se neposredno posle usvajanja Ugovora iz Amsterdama, na osnovu zaključaka francusko-britanskog dogovora iz Saint-Malo od 4. decembra 1998. posle čega je razmatrana na tri uzastopna sastanka Evropskog saveta (Kelnu, Helsinkiju i Feiri). U zajedničkoj izjavi usvojenoj na kraju francusko-britanskog sastanka težište je stavljeno na neophodnost jačanja kapaciteta EU za autonomno vođenje akcija i obezbeđenje odgovarajućih sredstava sa ciljem stvaranja uslova za vođenje vojnih operacija angažovanjem nacionalnim snagama ili spoljnih snaga u okviru NATO. Iako je diskusija do tada vođena o stvaranju evropskog identiteta u oblasti bezbednosti i odbrane organizovanoj u okviru NATO, izjava je stavila težište na alternativne mogućnosti bezbednosti i odbrane koje bi trebalo da omoguće EU da vodi vojne operacije sa nacionalnim sredstvima ili da učestvuje u multilateralnim akcijama u okviru NATO. Unija je, očigledno je, postala svesna nesposobnosti Zapadnoevropske unije (ZEU), da "čvrstom rukom" učestvuje u rešavanju kriza na jugoistoku Evrope.

Otvoreno je, u vezi sa ovim, pitanje u pogledu neophodnosti promena Ugovora o EU, odnosno da li se izvesni napredak koji se na planu dogovaranja ostvaren posle Amsterdama mogao regulisati na drugi način? Mišljenje pravne službe Saveta je da je promena neophodna samo "kod proširenja nadležnosti koje Savet prenosi na organe sastavljene od funkcionera ili kod promene odredbi Ugovora koje se odnose na ZEU"².

I pored ostvarenih početnih rezultata u dogovaranju oko evropske bezbednosti i odbrane regulisanje ove problematike je preneto u nadležnost Međuvladinoj konferenciji. Izostala su uobičajena politička usmerenja ili uputstva da bi se sprečilo unošenje novih neizvesnosti i izbegao rizik od podele

² Annexes aux conclusions de la présidence de Feira, *Bulletin. Union européenne* n° 6-2000, p. 24.

zemalja članica EU oko realizacije postavljenih ciljeva Konferencije i institucionalne reforme, kao preduslova za proširenje Unije.

Jačanje evropske bezbednosti i odbrane u tesnoj je korelacionoj vezi sa transferom kapaciteta ZEU na EU, jačanjem operativnih kapaciteta Unije i političkom i vojnom strukturom EU, kao i implikacijama koje taj proces može imati na odnose EU sa NATO.

Transfer kapaciteta ZEU na EU označava proces prenošenja operativnih nadležnosti sa vojne na civilnu strukturu Unije i njeno institucionalno usaglašavanje sa odredbama Ugovora iz Nice. Naime, Ugovorom iz Amsterdama ZEU je institucionalizovana kao vojna komponenta Unije sa mandatom za "pripremanje i realizaciju odluka i akcija Unije koje su povezane sa pitanjima odbrane", odnosno rešavanje kriznih situacija kojima su obuhvaćene humanitarne i spasilačke misije, misije održavanja mira i borbene misije u kriznim operacijama, kao i nametanje mira. Da bi se mogao izvršiti transfer operativnih nadležnosti sa ZEU na EU iz Ugovora iz Nice su eliminisane odredbe koje se odnose na vraćanje Uniji nadležnosti ZEU. Tome je prethodila odluka Saveta ministara ZEU, u Marselju 13. novembra 2000. g., o zaustavljanju operativnog jačanja ove organizacije, kao što su stopiranje aktivnosti na stvaranju štaba ZEU, satelitskog centra za obradu satelitskih i avio snimaka i osnivanje Instituta za studije bezbednosti³. Na osnovu zaključka iz Marselja Savet ministara EU je usvojio principijelnu odluku o stvaranju slične strukture u okviru EU kao i da ponovo preuzme misiju pružanja tehničke pomoći u Albaniji, koju je Savet EU, u skladu sa članom 17. Ugovora o EU, bio poverio ZEU⁴.

Eliminisanje odredbi o integraciju ZEU u EU nije imalo uticaja na pravni status ZEU koja je zadržala status međunarodne organizacije što joj je omogućilo da, preko svog Sekretarijata, nastavi sa vršenjem poslova utvrđenih članom V Briselskog ugovora iz 1948. i radom u okviru Grupe za naoružanje zemalja zapadne Evrope i Parlamentarne skupštine ZEU.

Utvrđivanje novih odnosa između EU i ZEU, u očekivanju definitivne integracije ZEU u EU nije počelo Ugovorom iz Nice kao ni Deklaracijom o odnosima ZEU sa EU i NATO, koju je Konferencija usvojila u Amsterdamu⁵.

³ Declaration da Marseille, *Bulletin Quotidien Europe*, Document n° 2219 du 17 novembre 2000.

⁴ Rapport de la Présidence sur la PESC, annexe VI p. 36 approuve par le Conseil européen de Nice, 7-9 décembre 2000.

⁵ Deklaracijom o odnosima EU sa ZEU i NATO koju je Konferencija usvojila u Amsterdamu nije poboljšana iako predstavlja deo koji je u velikom zaostatku.

Naime, izgledalo je da se integracija ZEU u EU može realizovati na osnovu postojećih odredbi i bez revizije Ugovora iz Amsterdama zbog postojanja "kvazi ustavne" procedure utvrđene Ugovorom na osnovu koje Evropski savet može donositi odluke o transformaciji razvoja evropske politike bezbednosti i odbrane u korist zajedničke odbrane i preporuke zemljama članicama da, u tom smislu, usvajaju odluke u skladu sa članom 17. tačka 1. Ugovora o EU. To bi trebalo da omogući Evropskoj uniji da postane jedina organizacija zajedničke evropske bezbednosti i odbrane koja će raspolagati sredstvima za regulisanje kriznih situacija i da zadrži klauzulu o uzajamnoj odbrani utvrđenu Briselskim ugovorom o osnivanju NATO.

Transformacija razvoja evropske odbrane predstavlja proces koji podrazumeva koegzistenciju dve organizacije te se, zbog toga, može očekivati pojava brojnih problema. Izvesno je, međutim, da definitivna integracija ZEU u EU zahteva regulisanje nekih specifičnih problema, koji se razlikuju od onih koje imaju zemlje članice, nastalih kao posledica različitog statusa zemalja u odnosu na jednu ili drugu organizaciju: neke članice EU nisu članice NATO dok neke NATO članice imaju status pridruženih zemalja ZEU a nisu članice EU⁶.

Proces transfera nadležnosti sa ZEU na EU otvorio je problem ostvarivanja demokratske kontrole zajedničke evropske bezbednosti i odbrane u trenutku kada je Savet (ministara) ZEU, koji je izgubio prerogative vezane za realizaciju poslova utvrđenih u Petersbergu, trebalo da podnese izveštaj Konsultativnoj skupštini ZEU. Iz rasprave između Skupštine ZEU, koja se izjasnila za transformaciju u "privremenu skupštinu za bezbednost i odbranu", i Evropskog parlamenta, koji je ocenio da nije potrebno formiranje nove institucije kojoj bi se vraćale nadležnosti ZEU, proisteklo je rešenje sadržano u članovima 28. tačka 3. i članu 21. Ugovora iz Amsterdama koji nisu promenjeni u Nici. Članom 28. tačka 3. dodeljena je uslovna budžetska snaga Evropskom parlamentu u odnosu na zajedničku politiku bezbednosti i odbrane, dok je članom 21. precizirana obaveza Visokog predstavnika za spoljnu i bezbedonosnu

Konvencijom su precizirani modaliteti institucionalne saradnje između EU i ZEU u kojoj ZEU predstavlja suštinski elemenat razvoja evropskog identiteta bezbednosti i odbrane u Atlantskom savezu.

⁶ Detaljnije u tekstu V. Kronengerger, *La dimension institutionnelle de la politique européenne commune de sécurité et de défense (PESCD) de l'Union européenne*, *Europe*, octobre 2000.

politiku da obaveštava i konsultuje Parlament o pitanjima koja se odnose na misiju iz Petersberga⁷.

Postavljeno je, istovremeno, pitanje suvozemnih i pomorskih snaga koje zemlje članice stavljaju na raspolaganje ZEU u skladu sa Deklaracijom iz Petersberga prilikom angažovanja u kriznim situacijama i u slučaju kolektivne odbrane. Izvesno je da se ovo pitanje mora regulisati u saradnji sa NATO jer se radi o snagama ZEU koje, istovremeno, mogu biti angažovane u okviru NATO⁸.

Poslednja neizvesnost odnosi se na mogućnost utvrđenu članom 17. tačka 4. Ugovora o EU iz Nice da najmanje dve zemlje članice mogu razvijati tešnju saradnju u okviru ZEU. Ostalo je otvoreno pitanje u kojim oblastima se takva saradnja može razvijati?

Rešavanje kriznih situacija u kontekstu transfera operativnih kapaciteta sa ZEU otvara nova pitanja, kao i neizvesnosti u odnosima ZEU sa EU i EU sa NATO. Jasno je da transfer ovih kapaciteta nije jedini uslov, bolje reći nije dovoljan da Unija na efikasan i autonoman način ispuni zadatke. U Izveštaju predsedavajućeg, koji je ES usvojio u Nici, potvrđeno je da neophodan uslov za uspešno realizovanje misija, u slučajevima kada se EU nađe u situaciji da interveniše tamo gde nije angažovan NATO, predstavlja (1) autonomno donošenje odluka u okviru Unije i (2) obezbeđenje potrebnog vojnog kapaciteta.

(2) Načelno opredeljenje za samostalno rešavanje kriznih situacija postavilo je pred Uniju obavezu utvrđivanja i razvoja *civilnih i vojnih kapaciteta*. Pitanje vojnih kapaciteta je pokrenuto na sastanku Evropskog saveta u Kelnu, juna 1999. godine, dok je njihovo formiranje razmatrano na sastanku ES u Helsinkiju, decembra 1999. godine, kada je utvrđen globalni cilj (*headline global*) da se do 2003. formiraju armijske snage veličine 60.000 vojnika, koje je moguće mobilisati u roku od 60 dana, radi obezbeđenja podrške od najmanje godinu. Na Konferenciji o dobrovoljnom formiranju vojnih snaga za brzu reakciju, održanoj 20. novembra 2000. godine, zemlje-članice EU su (sa izuzetkom Danske) potvrdile spremnost za ispunjenje postavljenog cilja i izrazile su spremnost da Uniji stave na raspolaganje snage od 100.000 vojnika (u

⁷ Role du Haut représentant dans le domaine de la PESD, *Bulletin Quotidien Europe* n° 7919 du 9 mars 2001.

⁸ P. Van Ackere, L'UEO, *Press Universitaire de France*, Coll. "Que-sais je", Paris 1995.

rezervi), 400 borbenih aviona i 100 zgrada⁹. Pored toga, zemlje članice su izrazile spremnost da stave Uniji na raspolaganje svoje nacionalne generalštabove i komandni kadar angažovan u okviru međunarodnih snaga koji bi omogućio Uniji da izvan NATO struktura raspolaže zadovoljavajućim sredstvima komandovanja i kontrole. Na obaveštajnom planu, planirano je stvaranje satelitskih izvora za prikupljanje, obradu i distribuciju informacija koji bi bili sastavni deo EU.

Kada se radi o osposobljavanju EU za rešavanje kriza civilnim sredstvima, Evropski savet u Feiri je postavio za cilj da zemlje članice obezbede do 2003. godine 5000 policajaca za međunarodne misije preventivnog karaktera, organizovane u okviru UN ili OEBS, kao što su jačanje lokalnih policija, zamena lokalnih policija kod ponovnog uspostavljanja javnog reda i sl. Od tog broja, 1000 policajaca moralo bi biti spremno da se razmesti za manje od 30 dana¹⁰.

(3) Obezbeđenje *političke i vojne strukture EU* treba posmatrati u kontekstu osposobljavanja Unije za samostalno donošenje odluka. Evropski savet je usvojio odluku, u Helsinkiju, decembra 1999. godine, o formiranju tri privremene instance Unije: Komitet za politička pitanja i bezbedonosna pitanja, Komitet za vojna pitanja EU i Generalštab EU. Politički komitet je Ugovorom iz Nice zamenjen Komitetom za politička i bezbedonosna pitanja čiji je zadatak da, u slučaju neke buduće krize, obavlja političku kontrolu realizacije strateških opredeljenja i vojnih operacija (član 25. Ugovora o EU). Nije, međutim, predviđeno da mu u realizaciji njegove misije pomoć pružaju Komitet za vojna pitanja ili Generalštab, odnosno nije predviđeno uspostavljanje odnosa između političkih i vojnih struktura. Savet (ministara) EU je u Nici doneo odluku da se pre potpisivanja Ugovora formiraju stalni politički i vojni organi EU, na osnovu zaključka Evropskog saveta iz Nice. Ova brzina u izvršavanju odluke ES je u skladu sa zaključcima predsedavajućeg iz Nice (tačka 12) i Deklaracijom Konferencije (br. 1) o Evropskoj bezbedonosnoj i odbrambenoj politici, kojom je precizirano da će odluku doneti ES "što je pre moguće u 2001. godini – i ne kasnije od sastanka u Lakenu/Briselu" na osnovu postojećih odredbi sadržanih u

⁹ Savet ministara inostranih poslova proširenom ministrima odbrane sastao se isti dan i usvojio je izjavu o obaveznim vojnim snagama koja se našla u aneksu VI izveštaja predsedavajućeg koji je odobrio ES u Nici.

¹⁰ Voir Rapport de la présidence approuvé par le Conseil européenne de Nice, préc., annexe II à l'annexe VI.

Ugovoru. Zbog toga, stupanje na snagu revidiranog ugovora ne predstavlja prethodni uslov za njihovo formiranje.

Pošto nije bilo neophodno čekati stupanje na snagu Ugovora iz Nice da bi se formirali stalni vojni organi, kao i da oni ostaju u senci političkih struktura, odlukom je prejudicirano osnivanje stalnog Komiteta za politiku i bezbednost što, na drugoj strani, ima za posledicu prekoračenje procedure za ratifikaciju Ugovora na osnovu ustavnih procedura zemalja članica. Pri tome treba imati u vidu stav pravne službe Saveta koja je procenila da je revizija Ugovora neophodna u slučaju kada Savet poverava donošenje odluka, u ovom slučaju, Komitetu za politiku i bezbednost. Njegovo uvođenje, ne izgleda, da je promenilo interinstitucionalne odnose tako da je Savet ostao organ odlučivanja.

Komitet za politiku i bezbednost (KPB) je dobio glavnu ulogu u svim oblastima zajedničke spoljne i bezbedonosne politike, uključujući i pregovaračke misije, što uključuje i Evropsku politiku bezbednosti i odbrane. Komitet je dobio ulogu glavnog koordinatora rada različitih radnih grupa i zadužen je da, u saradnji sa Komitetom za civilne aspekte rešavanja kriznih situacija¹¹, obezbedi koherentnost civilnih i vojnih aspekata učešća u rešavanju kriza. Kod kriznih situacija, Komitet je zadužen, da po odobrenju Saveta, obezbedi političku kontrolu i strateške pravce neke krizne operacije (član 25. stav 2. i 3.). Kada se radi o vođenju neke operacije, KPB upućuje preporuku Savetu, na osnovu mišljenja vojnog komiteta.

Vojni komitet, sastavljen od načelnika Generalštabova zemalja članica koje zastupaju njihovi vojni predstavnici, obavlja poslove u saradnji sa Generalštabom EU koji je zadužen za utvrđivanje glavnih pravaca vojne strategije. Kod pokretanja neke operacije KPB upućuje predlog Savetu, na osnovu prethodne preporuke Vojnog komiteta, posle koje Savet donosi odluku o pokretanju određene akcije na osnovu prethodno definisane zajedničke akcije. KPB može, u okviru te akcije, ovlastiti KPB da, na određeno vreme, preuzme donošenje odluka.

Arhitektura je, kao što se vidi, kompleksna u Savetu: KPB, kao politička instanca za donošenje odluka koja okuplja predstavnike vlada, vrši političku i stratešku kontrolu; vojni komitet, vojna direkcija i Generalštab obavljaju poslove vezane za vojnu ekspertizu, dok je Savet organ za donošenje odluka, pokretanje akcija i preciziranje modaliteta za rešavanja kriznih situacija.

¹¹ Décision de Conseil, JOCE n° L 127, 27 mai 2000, p. 1.

Izvan problema koordinacije koji se može postaviti u okviru Saveta, postoji rizik od preklapanja nadležnosti između KPB i Visokog predstavnika za spoljnu i bezbedonosnu politiku kada se radi o političkom dijalogu jer obojica imaju kompetencije, ali bez podele operativnih nadležnosti iz ove oblasti (član 26. Ugovora o EU iz Amsterdama koji se odnosi na nadležnosti generalnog sekretara Saveta, Visokog predstavnika za spoljnu i bezbedonosnu politiku). Zatim, na drugoj strani, zajedničkom akcijom Saveta može se predvideti učešće Visokog predstavnika u rešavanju krizne situacije na osnovu mišljenja KPB, kao i da Visoki predstavnik predsedava na sastancima KPB.

Kao što se vidi, postavlja se izvesni problem u odnosima između političkih i vojnih organa. Jasno je, međutim, da je Generalštab subordiniran Vojnom komitetu. Kada se radi o odnosu između KPB i vojnog komiteta, evidentno je da vojni komitet daje mišljenje o vojnim pitanjima i formuliše preporuke koje upućuje političkim organima na osnovu njihove prethodne političke direktive, što je u skladu sa principom da su vojne strukture subordinirane političkim organima.

Redefinisanje odnosa između EU i NATO postalo je neophodnost zbog promena u EU. Evropska unija je Ugovorom iz Nice dobila vojni i strateški kapacitet i komandu integrisanu u Savet Unije. EU ovim nije dobila evropsku vojsku i nije uspjela da obezbedi sopstvena sredstva za rešavanje kriznih sredstava već zemlje članice, na osnovu autonomno donetih odluka, stavljaju na raspolaganje Uniji svoje nacionalne kontigente i obezbeđuju sredstva za rešavanja kriznih situacija. Jedinstvo EU je, na taj način, zadržano samo u okviru Saveta za sva pitanja koja imaju vojnu dimenziju.

I pored toga što je Unija preduzela mere na definisanje i jačanje svog vojnog kapaciteta, NATO je, i dalje, ostao osnova kolektivne odbrane svih njegovih članica. Od Atlantskog samita u Rimu 1991. godine, NATO se angažovao na rešavanje kriznih situacija jer raspolaže multinacionalnim vojnim snagama. Ispred EU za jačanje evropskog stuba NATO kao i obezbeđenja zadovoljavajućeg nivoa odnosa bila je zadužena ZEU. Do promene odnosa dolazi prebacivanjem operativnih kapaciteta u EU čime je ZEU dobila tranzicionu ulogu. To je nametnulo obavezu EU da investira u operativna sredstva i preuzme odgovornost za odluke koje traži predviđanje i rešavanje kriza. EU nije, međutim, mogla delovati u svim okolnostima na autonoman način, i pored toga što je dobila značajnija sredstva, jer je bila prinuđena da interveniše svojim ili NATO sredstvima.

U okviru redefinisanih odnosa između EU i NATO utvrđen je *modalitet buduće saradnje* jer se Unija našla u ambivalentnom položaju između spremnosti

zemalja članica, koje su izrazile spremnost da preuzmu sopstvenu bezbednost i odbranu, i NATO, kao organizacije zadužene za kolektivnu odbranu.

Utvrđenim modelom saradnje, na političkom i vojnom planu, predviđeno je održavanje redovnih sastanaka između Komiteta za politiku i bezbednost EU i Saveta NATO. Kod planiranja operativnih aktivnosti težište je stavljeno na Savet NATO čiji je zadatak utvrđivanje neophodnih sredstava i snaga sa kojim bi Unija morala raspolagati kada namerava da pristupi akciji rešavanja neke krizne situacije. Predviđeno je da se ovaj zadatak realizuje saradnjom generalštabova dve organizacije kao i da NATO omogući pristup njegovim organima za planiranje operacija. U slučaju da komandant NATO snaga u Evropi proceni da nije u mogućnosti da, istovremeno, udovolji zahtevima EU i NATO za rešavanje neke misije kolektivne bezbednosti onda se pristupa održavanju konsultacija između dve organizacije. Cilj je nalaženje rešenja prihvatljivog za obe strane koje bi moralo sadržati prioritete akcija i angažovanih sredstava, s tim što je donošenje krajnje odluke ostalo u nadležnosti NATO. Tako, u slučaju da EU zatraži od NATO da joj dozvoli pristup njegovom centru za predviđanje kriznih situacija, NATO je taj koji odlučuje o zahtevu. Istovetna situacija je kada bi NATO odlučivao da interveniše radi regulisanja neke krizne situacije: ukoliko bi se EU odlučila za samostalnu intervenciju onda bi morala preuzeti rizik da se suoči sa mogućnošću NATO odbijanja kada je to neophodno. Problem je u razlici između nadležnosti i kapaciteta dve organizacije: one imaju nadležnosti da učestvuju u rešavanju krizne situacije ali su im različiti kapaciteti i sredstva koja im stoje na raspolaganju. U EU se, zbog toga, strahuje od mogućnosti da se slabosti u vojnim kapacitetima mogu negativno uticati na samostalnost donošenja odluka tako da su sve više prisutna razmišljanja o podeli nadležnosti između EU i NATO sa ciljem da se u ostvarivanju "istinskog strateškog partnerstva" izbegne rizik od dvostrukog angažovanja.

Evropska bezbednost i odbrana zasnivaju se na međuvladinoj saradnji koju, na institucionalnom planu, karakteriše pragmatični pristup. Na razvojno-istorijskom planu žele izbeći neuspeh iz 1954. kada je propao pokušaj stvaranja Evropske zajednice za odbranu. Potrebno je, međutim, imati u vidu da se radi o novom komponovanju evropske odbrambene arhitekture zasnovane na "suparničkoj komplementarnosti" NATO i EU pri čemu je neophodno jasno regulisan položaj ZEU. Podsećanja radi, ukazuje se na izjavu generalnog sekretara NATO, Lorda Robertsona koji je sadašnju konfiguraciju okvalifikovao optimističkom vizijom saradnje da će jača Evropa dovesti do jačanja NATO¹².

¹² *Bulletin Quotidien Europe*, n° 7803 du 21 septembre 2000, p. 3.

Rezime

Ugovorom iz Nice izvršen je izvestan broj institucionalnih promena, neophodnih za proširenje EU. Ostala pitanja koja se odnose na politike Unije, među kojima i zajednička spoljna i bezbednosna politika («drugi stub»), našla su se na margini Konferencije. Zbog toga je, u okviru «drugog stuba», izvršeno samo nekoliko dopuna, odnosno promena ranijih odredbi: proširena su brojna ograničenja na postavljanje specijalnog predstavnika; proširen je koncept bliže saradnje, osim kada se radi o pitanjima iz vojne oblasti, čime je «drugi stub» izjednačen sa «prvim i trećim stubom» u koje je bliža saradnja uvedena Ugovorom iz Amsterdama; ojačan je kvalitet spoljnih aktivnosti i data je njihova bolja preglednost; kod zaključivanja međunarodnih ugovora, uvedena je metoda paralelizma između unutrašnjih i spoljnih procedura; pored jačanja spoljnih akcija EU, ostvaren je izvesni napredak kod politike evropske odbrane i bezbednosti, koja je modifikovana, što je otvorilo pitanje u pogledu neophodnosti promene Ugovora iz Amsterdama.

Jačanje evropske bezbednosti i odbrane u tesnoj je korelacionoj vezi sa transferom kapaciteta ZEU na EU, jačanjem operativnih kapaciteta Unije i političkom i vojnom strukturom EU, kao i implikacijama koje taj proces može imati na odnose EU sa NATO. Proces transfera nadležnosti sa ZEU na EU otvorio je problem ostvarivanja demokratske kontrole zajedničke evropske bezbednosti i odbrane. Postavlja se, istovremeno, pitanje u vezi angažovanja kopnenih i morskih snaga u kriznim situacijama, koje zemlje članice stavljaju na raspolaganje ZEU, u skladu sa Deklaracijom iz Petersberga, kao i u pogledu izbora oblasti za razvoj tešnje saradnje u okviru ZEU i u odnosima ZEU sa EU i EU sa NATO. Načelno opredeljenje za samostalno rešavanje kriznih situacija stavilo je pred Uniju obavezu utvrđivanja i razvoja civilnih i vojnih kapaciteta, dok obezbeđenje političke i vojne strukture EU treba posmatrati u kontekstu njenog osposobljavanja za samostalno donošenje odluka. Pošto je EU u Nici dobila vojni i strateški kapacitet i komandu integrisanu u Savet Unije, nameće se potreba za redefinisane odnosa između EU i NATO.

Evropska bezbednost i odbrana, na razvojno-istorijskom planu želi izbeći neuspeh iz 1954, kada je propao pokušaj stvaranja Evropske zajednice za odbranu. Potrebno je, međutim, imati u vidu da aktuelni proces predstavlja novo komponovanje evropske odbrambene arhitekture zasnovane na «suparničkoj komplementarnosti» NATO i EU, tako da je neophodno jasno regulisati položaj ZEU.

Dr. Milutin Janjević

The Second Pillar in the Nice Treaty

Summary

The Nice Treaty introduced a number of institutional changes, necessary for the enlargement of the European Union. Other issues related to the policy of the Union, including the common foreign and security policy (“second pillar”), were discussed on the fringes of the Conference. Only a few changes of the former provisions have therefore been effected within the “second pillar”: the restrictions on the appointment of Special Representative have been amended; the conception of closer cooperation has been broadened, except with respect to questions from the military field, whereby this “pillar” has been put on the same level with the “first” and “second pillars” in which close cooperation was introduced by the Amsterdam Treaty; the quality of external activities has been increased and they have been made more transparent; parallelism between internal and external procedures has been introduced in the system of international treaties; and, in addition to strengthening EU external actions, progress has been made within European defence and security policy which has been modified, opening the question of the need to amend the Amsterdam Treaty.

The strengthening of European security and defence is in close correlation with the transfer of WEU capacities onto the European Union and the strengthening of the Union’s operative capacities and its political and military structures, as well as with the implications the process may have for the relations of the European Union with NATO. The process of the transfer of WEU competences onto the European Union has opened the problem of the exercise of democratic control over common European security and defence and ushered in, at the same time, the question of the engagement of land and naval forces in crisis situations that the member States have undertaken to make available to the WEU under the Petersberg Declaration and the choice of the field in which to develop closer cooperation within the WEU and in the relations between the WEU and the European Union and between the Union and NATO. The decision in principle to address crisis situations independently has made it incumbent on the Union to establish and develop civil and military capacities, while the

creation of the political and military structures of the European Union should be viewed in the context of making it possible for it to take independent decisions. Since the Union acquired military and strategic capacities and a command integrated in the Council of the Union, there arose a need to re-define the relations between the European Union and NATO.

European security and defence, viewed in the context of its history and development, is aimed at avoiding the 1954 fiasco of the failure to create a European defence community. However, it should be borne in mind that the current process amounts in fact to the creation of new European defence architecture, based on “rival complementariness” of NATO and the Union, so that it is necessary to regulate the WEU position clearly.

Mr Mina Zirojević* i
Sanja Jelisavac**

UDK 339.13:061.1(4)][497.11+497.16]
str. 53 - 60.
pregledni rad

PRAVILA O KONKURENCIJI U EVROPSKOJ UNIJI S POSEBNIM OSVRTOM NA SRBIJU I CRNU GORU

Apstrakt

Konkurencija je suštinski element za funkcionisanje tržišne privrede. Konkurencija podstiče ekonomsku efikasnost stvarajući odgovarajuću klimu za inovacije i tehnološki progres. Takođe konkurencija onemogućava svaku antikontekstualnu aktivnost kako od strane preduzeća tako i pritiskom na vlasti koje ne podržavaju zdravu konkurenciju.

U ovom tekstu, mi smo ukazali na glavne probleme harmonizacije našeg zakonodavstva sa zakonodavstvom EU u oblasti konkurencije.

Ključne reči: konkurencija, politika konkurencije, državna pomoć, sporazumevanje preduzeća, kontrola spajanja preduzeća, zloupotreba dominantnog položaja.

Key words: competition, competition policy, state aid, abuse of a dominant position, mergers.

Pojam konkurencije

Konkurencija (od latinske reči *concurentia* što znači suparništvo, takmičenje, nadmetanje) ima u ekonomskoj nauci¹ veći broj značenja, uglavnom

* Istraživač-saradnik u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.

** Istraživač u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.

vezanih za oblast razmene i prometa, gde označava različite fenomene: privredno ponašanje subjekata u razmeni, strukturu tržišta, uslove formiranja cena, odnosno uslove u kojima se formira ponuda i tražnja.

Konkurencija je neophodan uslov za funkcionisanje tržišne privrede. Njen osnovni zadatak je da podstiče ekonomsku efikasnost stvarajući odgovarajuću klimu za inovacije i tehnološki progres i štiti interese potrošača. Takođe, pravilno održavanje konkurentne klime onemogućava svaku nelojalnu aktivnost kako od strane preduzeća tako i pritiskom na vlasti koje ne podržavaju zdravu konkurenciju. Ukratko, konkurencija je *conditio sine qua non* tržišne privrede.

Konkurencija u Evropskoj uniji (EU) mora garantovati jedinstvo unutrašnjeg tržišta i onemogućiti stvaranje monopola i zloupotrebu dominantnog položaja.

Regulisanje konkurencije u Evropskoj uniji

Zajedničko tržište je oblik ekonomskog povezivanja različitih privrednih prostora čiji su glavni elementi:

- unutrašnji element je sačinjen od četiri velike slobode (slobode kretanja robe, ljudi, usluga i kapitala) i prava konkurencije, pri čemu je predviđeno, u cilju omogućenja nesmetanog funkcionisanja unutrašnjeg tržišta, harmonizovanje odgovarajućih nacionalnih regulativa država članica, i

- spoljni element je sačinjen od carinskog sistema koji je sa jedinstvenom carinskom tarifom primenjivanom na njenim spoljnim granicama.

Stvaranje zajedničkog tržišta u okviru Evropske unije podrazumeva postojanje elementarnih pravila za očuvanje konkurencije, kako na strani ponude tako i na strani tražnje u svim delatnostima. Politika konkurencije široko je postavljena već u samom Rimskom ugovoru (članovi 3, 37, 77, 85, 88, 90, 92, 93, 94, 100a i 222)². Ugovorom su uređeni antimonopolska regulativa, antikartelske odredbe, horizontalni i vertikalni sporazumi, industrijska prava, primena pravila konkurencije, državna pomoć preduzećima, daje se poseban status aktivnostima malih i srednjih preduzeća koje se tiču domena konkurencije. Pored toga, doneta su i propisi o kontroli spajanja preduzeća.

¹ "Ekonomska enciklopedija", Savremena administracija, Beograd, 1986. godine.

² Prema novoj nomenklaturi član 85. je sada 81, član 86. je sada 82. član 92. je sada 87, član 93. je 88. član 90. je član 86. član 94. je 89.

Opšti uslov za primenu prava konkurencije EU je da se povredom pravila konkurencije oštećuje tzv. "međudržavna trgovina" tj. trgovina između zemalja članica. Kada je taj uslov ispunjen pravo konkurencije EU ima prioritet u primeni u odnosu na nacionalna prava konkurencije. Ako pomenuti opšti uslov nije ispunjen, povrede konkurencije se podvode pod odgovarajuća nacionalna prava zemalja članica. Važno je istaći da se normama prava konkurencije EU ne uređuje nelojalna konkurencija ni onda kada akti nelojalne konkurencije oštećuju trgovinu između zemalja članica. Nelojalna konkurencija se u EU i nadalje reguliše nacionalnim pravima zemalja članica, kao i odgovarajućim međunarodnim konvencijama.

Državna pomoć preduzećima

Regulisanje državne pomoći koju zemlje članice pružaju preduzećima ili određenim privrednim granama zauzima jedno od ključnih mesta u pravu konkurencije EU. Pitanje državne pomoći je od posebnog značaja i za sprovođenje politike konkurencije koje je u nadležnosti Komisije EU, Saveta i Evropskog suda pravde.

Opšta zabrana državne pomoći zasniva se na osnovu člana 92. stav 1. Ugovora, koji glasi: "Ako ovim Ugovorom nije drugačije određeno, smatraće se da su nespojive sa zajedničkim tržištem u meri u kojoj ugrožavaju trgovinu između država članica, svi oblici državnih ili iz državnih sredstava odobrenih subvencija, koji putem povlašćivanja određenih preduzeća ili proizvodnih grana prete da dovedu ili dovode do nedozvoljene nelojalne konkurencije."³ Ovde utvrđivanje nespojivosti sa zajedničkim tržištem ima kvalitet zabrane, iako norma to izričito ne navodi (normativni koncept). Takvo tumačenje je potvrdio Evropski Sud Pravde u slučajevima, ako što je Komisija protiv Francuske iz 1969. i slično. Predmet zabrane su jednostrani državni akti članica EU, kojima one, radi sopstvenih ekonomskih i socijalnih ciljeva, pružaju određenim preduzećima ili sektorima pomoć različitih vidova.

Ova pomoć je pod udarom zabrane samo ako se njome ugrožava trgovina među članicama EU i ako se njome može narušiti ili se narušava konkurencija na jedinstvenom tržištu EU.

³ Radovan Vukadinović "Evropska ekonomska zajednica", Beograd, 1991. godine, str. 184.

Da bi pomoć koju država članica pruža nekom preduzeću pala pod udar zabrane iz člana 92. stav 1. Ugovora neophodno je da budu ispunjena dva uslova. S jedne strane neophodno je da se pružanjem te pomoći narušava konkurencija ili čini pretnja takvog narušavanja i to kroz favorizovanje određenih preduzeća. Dakle, autori Ugovora su nastojali da zaštite ono što Komisija naziva "principi ekonomske pravičnosti"⁴, što podrazumeva uključivanje privrednih subjekata u tržišnu utakmicu vlastitim sredstvima. S druge strane, pomoć država članica preduzećima koji ispunjavaju prvi navedeni uslov treba da bude takva da pogađa, tj. utiče na promet između država članica i tek u tom slučaju i u meri u kojoj proizvodi takav efekat, ona podleže pod udar navedene zabrane. Dakle, ukoliko nema prekograničnog efekta date pomoći, tj. ako ona ima uticaj samo na unutrašnje stanje na tržištu neke države članice, takva pomoć nije zabranjena Ugovorom, već, eventualno, može pasti pod udar nacionalnih propisa o konkurenciji države članice u pitanju. Prema ovome, treba imati u vidu da se traži prekograničnost efekata date pomoći, a ne samog akta koji taj efekat proizvodi. Usled razvoja trgovine u Zajednici i ekonomske isprepletanosti i povezanosti u njenim okvirima retki su slučajevi pomoći čiji efekat ima samo interni karakter.

Direktiva Komisije 80-723 od 25. juna 1980. godine o transparentnosti finansijskih odnosa između država članica i javnih preduzeća sadrži listu mogućih oblika državnih pomoći preduzećima. Te pomoći se mogu svrstati u tri grupe. Prvu i najčešću grupu čine finansijska davanja preduzećima, među kojima posebno značajno mesto imaju državne subvencije, ali su mogući i poznati i drugi oblici pomoći iz ove grupe (npr. davanje zajmova pod uslovima povoljnijim od tržišnih). Drugu grupu ovih pomoći čine poreska oslobađanja i olakšice ili oslobađanja i olakšice na druge državne namete. Treću grupu državnih pomoći preduzećima čine određene vrste garancija kao npr. garancija za povraćaj zajmova, garancija isplate dividende privatnim ulagačima itd.

Izuzeci od zabrane državne pomoći preduzećima su pomoći koje se automatski (*ex lege*) smatraju dozvoljenim i pomoći koje može odobriti Komisija ili, izuzetno, Savet Ministara.

Da bi se osigurala efikasna primena, a time i delovanje sistema kontrole državne pomoći, neophodni su prihvatljivi propisi koji se odnose na proceduru. Ovi propisi se odnose i na ovlašćenja organa zaduženih za primenu tih propisa, kao i na prava preduzeća u pitanju. Nacionalna zakonodavstva moraju dozvoliti

⁴ Deveti izveštaj Komisije o politici konkurencije iz 1979. godine, str. 10

mogućnost sudske revizije preduzećima ne koje odluke Komisije imaju direktan uticaj.

Monopoli i karteli

Članovi 85. i 86. Rimskog ugovora su osnov za antikartelsko i antimonopolsko zakonodavstvo Evropske unije. Oni se primenjuju kako na određene horizontalne, tako i na određene vertikalne aranžmane između kompanija, u skladu sa detaljnim direktivama Komisije. Član 85. predviđa opštu zabranu dogovora ili sporazuma kojima se sprečava ili ograničava konkurencija u trgovini između zemalja članica, a članom 86. se propisuje zabrana zloupotrebe dominantnog položaja preduzeća na tržištu.

Sporazumevanje preduzeća kojim se narušava konkurencija

Član 85. Rimskog ugovora je kao apsolutno ništavim okarakterisao "sve ugovore između preduzeća, odluke o udruživanju preduzeća i usklađena praktična ponašanja preduzeća na tržištu, koji mogu da utiču na trgovinu između država članica i koji imaju za cilj ili za rezultat da spreče, ograniče ili izvitopere odvijanje konkurencije na zajedničkom tržištu". U članu 85. su nabrojana četiri uslova u kojima se inače antikonkurentno ponašanje toleriše. Njihovim simultanim ispunjenjem se smatra da je načinjena antikonkurentna šteta manja od ukupne ekonomske koristi. Uslovi su: ugovor mora doneti ekonomski progres; deo koristi mora biti ustupljen potrošačima; da postoji konkurencija u pogledu značajnog dela roba ili usluga u pitanju; da je dozvoljeno samo ono ograničenje konkurencije koje je neophodno za postizanje pomenutog ekonomskog progressa. Ovo izuzeće može se dobiti bilo na pojedinačnoj bilo na grupnoj osnovi, s tim da se da se ugovor mora prethodno prijaviti Komisiji. Postoji i grupa ugovora čija notifikacija nije potrebna jer je dobijanje izuzeća od delovanja člana 85. automatsko. To su sledeći ugovori: ugovori o specijalizaciji; ekskluzivni distributivni aranžmani; ekskluzivni aranžmani o kupovini; aranžmani licenciranja patenta; istraživački i razvojni dogovori; distributivni aranžmani u automobilskom sektoru; franšize i know-how.

S obzirom na činjenicu što je član 85. Rimskog ugovora direktno primenjiv u državama članicama, odgovarajući organi država članica su

ovlašćeni da primenjuju navedenu zabranu sve dok pred Komisijom nije pokrenuta odgovarajuća procedura.

Zloupotreba dominantnog položaja

Član 86. Rimskog ugovora predviđa da je nekompatibilna sa zajedničkim tržištem i zabranjena zloupotreba dominantnog položaja jednog ili grupe preduzeća na zajedničkom tržištu ili njegovom značajnom delu, u meri u kojoj može da utiče na trgovinu među državama članicama. Kao i prethodni član, i ovaj je direktno primenljiv u državama članicama. Od ovoga pravila ne postoje izuzeci.

Pojam dominantne pozicije nije definisan u Ugovoru, ali je njega razradila, pre svega, sudska praksa Suda pravde. Sudska praksa je takođe razradila i pojam zloupotrebe dominantnog položaja, kvalifikujući ga kao ponašanje "takve prirode da utiče na strukturu jednog tržišta, na kome je upravo zbog prisustva preduzeća sa dominantnim položajem nivo konkurencije već oslabljen i koji ima efekat da ometa održavanje postojećeg nivoa ili razvoj konkurencije"⁵.

Kontrola spajanja preduzeća

Izuzetan porast broja spajanja preduzeća u celom svetu, a naročito onih koja su vezana za preduzeća iz Evropske unije ili za priliv direktnih stranih investicija po ovom osnovu prinudio je EU da svoju regulativu politike konkurencije proširi. Rimski ugovor ne govori direktno o ovom problemu zato se Savet ministara 21. decembra 1989. godine usvojio Direktivu br 4084/89⁶. Ovom Direktivom je predviđena obaveza i procedura sticanja prethodne dozvole koju dodeljuje Komisija za realizaciju velikih operacija spajanja, predviđajući kriterijume po kojima se određuje iznad koje veličine preduzeća koja učestvuju u operaciji spajanja postoji obaveza prethodnog dobijanja dozvole. Za sprovođenje politike kontrole spajanja preduzeća odgovorna je

⁵ Presuda od 13 februara 1979. godine u predmetu 85/76 "Hoffman-Laroche".

⁶ Merger-Control Regulation, Official Journal of the European Communities No L 395 od 30. decembra 1989. godine.

Komisija. Direktiva predviđa ogovarajući rok u kome se operacija spajanja mora najaviti Komisiji, a ova, opet u određenom roku može ili oglasiti operaciju spajanja dozvoljenom ili pokrenuti odgovarajuću proceduru.

Samo u godini nakon donošenja pomenute Direktive (1990. godine) bilo je oko 1400 slučajeva spajanja kompanija na nacionalnom, internacionalnom i na nivou Unije, pribavljanja manjinskog učešća i zajedničkih ulaganja. Daleko najveći broj takvih slučajeva dogodio se u industriji (oko 70%), zatim u području bankarstva (oko 17%), dok se ostatak odnosio na osiguranje i distribuciju.

Pravo konkurencije u Državnoj zajednici Srbija i Crna Gora

Sadašnje pravo konkurencije Državne zajednice Srbija i Crna Gora u poređenju sa pravom konkurencije Evropske unije i nacionalnih zakonodavstava zemalja članica pokazuje se kao nedovoljno razvijeno. Iako je poslednjih godina vidljivo nastojanje zakonodavca da se zakonska rešenja približe rešenjima iz prava razvijenih država (EU, Nemačka, SAD) stanje u ovom delu našeg prava se ne može još oceniti kao zadovoljavajuće. Pre svega, naše antimonopolsko pravo karakteriše nedovoljan broj materijalno-pravnih normi. Postojeće norme su pretežno opšte, neizdiferencirane, i neprikladne za primenu u praksi. Važni instituti antimonopolskog prava su najčešće u zakonima samo pomenuti, a nedovoljno materijalno-pravno izgrađeni i time teško primenjivi. Najveći problem predstavlja gotovo potpuno odsustvo primene postojećih normi u praksi.

Dva su najvažnija razloga za harmonizaciju našeg zakonodavstva sa zakonodavstvom EU u ovoj oblasti. Kako će se sve veći deo privredne saradnje naše zemlje ostarivati sa zemljama EU bilo bi značajno da se naše antimonopolsko pravo uskladi sa jedinstvenim pravom konkurencije EU. Osim toga, usled realnih potreba razvoja tržišne privrede u Srbiji i Crnoj Gori neophodno je izgraditi celovit sistem prava konkurencije i izvršiti kompletnu kodifikaciju ove grane prava u našem pravnom sistemu.

Zaključna razmatranja

Zakonska obaveza zemalja članica da usklade svoj pravni sistem sa sistemom koji postoji na nivou EU o konkurenciji ne postoji. Na nivou Unije postoje nadležni organi koji kontrolišu pravilno funkcionisanje jedinstvenog tržišta (za državnu pomoć to je Komisija itd.).

Za zemlje kandidate za članstvo u Evropskoj uniji situacija je drugačija. Uzimajući u obzir njihove obaveze koje proizilaze iz ugovora, neophodno je da te zemlje prihvate sistem sličan onom koji deluje u Uniji, sa odgovarajućim nacionalnim nadzornim organom. To će pomoći i stvaranju jednog institucionalnog sistema koji će olakšati i ispunjavanje obaveza iz njihovog budućeg članstva. Takvo usklađivanje je neophodno da bi privrednim subjektima bilo osigurano ravnopravno poslovanje i da se privrede zemalja kandidata pripreme za buduće članstvo.

Celokupna politika konkurencije EU u stvarnosti izgleda prilično drugačije od onoga što piše na papiru. Postoje ozbiljni razlozi za zabrinutost kompanija sa sedištem izvan EU u pogledu njihove moći da na nejednakim uslovima konkurišu firmama iz Unije. To se posebno odnosi na kompanije iz trećih zemalja koje nemaju izgleda da pojačaju svoju konkurentsku poziciju bilo kojim od instrumenata raspoloživim kompanijama sa domicilom u EU.

Mina Zirojević, MA and Sanja Jelisavac

Summary

Competition policy in the European Union

Competition policy is essential to the competition of the internal market. It seeks to encourage economic efficiency by creating a climate favourable to innovation and technical progress. EU competition policy makes it possible to ensure that any anti-competitive practices by companies or national authorities do not hinder healthy competition.

In this text we also tried to indicate the main problems in harmonisation of our competition legislation with the one of the European Union.

Dr Dragan Kostić*

UDK 347.7:34.13](497.1:4)
str. 61 - 71.
stručni rad

PRIORITETI U HARMONIZACIJI DOMAĆIH PROPISA SA PROPISIMA EVROPSKE UNIJE U OBLASTI ENERGETIKE

Propisi Evropske unije

Procenjujući izuzetno značajnim donošenje propisa država članica Evropske Unije u oblasti energetike za dalji nesmetani razvoj i funkcionisanje unutrašnjeg tržišta, Evropski Parlament i Savet Evropske Unije doneli su Direktivu 96/92/EC kojom se utvrđuju zajednička pravila na unutrašnjem tržištu električne energije u Evropskoj Uniji. Ova direktiva je usvojena 19. decembra 1996. godine, a stupila je na snagu 19. februara 1997. godine. Zemlje članice Evropske Unije obavezne su da svojim propisima na odgovarajući način preuzmu odredbe iz ove direktive zaključno sa 19. februarom 1999. godine, s tim što je u slučaju Grčke, Belgije i Irske dozvoljeno da, zbog specifičnih tehničkih karakteristika njihovih elektroenergetskih sistema, ovaj rok produže za još godinu, odnosno dve godine.

Pored značaja za uspostavljanje i funkcionisanje unutrašnjeg tržišta u okvirima Evropske Unije, kao osnov donošenja ove Direktive istaknut je i princip neophodnosti postupnog uspostavljanja unutrašnjeg tržišta električne energije kao pretpostavke za povećanje efikasnosti u proizvodnji, prenosu i distribuciji ovog proizvoda, uz istovremeno povećanje opšte sigurnosti snabdevanja i konkurentnosti evropske privrede i uvažavanje mera zaštite život-

* Megatrend – Univerzitet primenjenih nauka, Beograd.

ne sredine. S druge strane, imajući u vidu postojeće stanje, a posebno strukturne razlike koje su postojale u vreme donošenja Direktive, a koje su se ispoljavale u različitim sistemima za regulisanje elektroenergetskog sektora, ovom Direktivom utvrđen je dosta fleksibilan model prilagođavanja internih propisa država članica, propisima koji se njom utvrđuju. To se posebno odnosi na sektor javnih ovlašćenja, koje su države članice često poveravale elektroprivrednih preduzećima u smislu normativnog naloga za kontinuirano i kvalitetno snabdevanje potrošača električnom energijom, odnosno javnom kontrolom nad radom svih preduzeća.

Ova Direktiva utvrđuje zajednička pravila za proizvodnju, prenos i distribuciju električne energije. S tim u vezi, njom se uspostavljaju pravila koja se odnose na organizaciju i funkcionisanje elektroenergetskog sektora, pristup tržištu, kriterijume i postupke koji će se primenjivati kod poziva na licitaciju i dodelu dozvola, kao i u radu sistema.

U odnosu na gore utvrđen predmet regulisanja, za ovu Direktivu značajno je da su načela objektivnosti, ekonomičnosti, jednakog pristupa tržištu, transparentnosti i nediskriminacije postavljeni na nivo principa bez izuzetaka. Oni se primenjuju u svim slučajevima regulisanja odnosa koji su predmet Direktive. Sa osnovnom težnjom stvaranja uslova za doslednu primenu i izbegavanje mogućih sporova, koji bi proistekli iz različitog tumačenja pojedinih odredbi, Direktivom je u uvodnim odredbama utvrđeno značenje karakterističnih pojmova koji se koriste prilikom uređivanja odnosa koji su predmet regulisanja. Prethodno upoznavanje sa ovim pojmovima je od posebnog značaja, pošto se njima na nov, odnosno drugačiji način, utvrđuje sadržina odnosa koji iz njih proizilaze. (na primer, razlikovanje između potrošača i kupca električne energije, određivanje pojma nezavisnog proizvođača, uvođenje pojma "operatora-a" prenosnog, odnosno distributivnog sistema i dr.)

1. Opšta pravila za organizovanje sektora

Opšta obaveza koju zemlje članice preuzimaju na osnovu ove Direktive je da na osnovu svojih propisa o organizovanju privrednih subjekata, obezbede da elektroprivredna preduzeća na njihovoj teritoriji rade u skladu sa principima iz ove Direktive, u cilju postizanja konkurentnog tržišta električne energije, te da neće vršiti diskriminaciju između ovih preduzeća u pogledu njihovih prava i obaveza.

Međutim, ova obaveza ne isključuje pravo zemlje članice da može, u opštem ekonomskom interesu, preduzećima koja posluju u elektroenergetskom

sektoru, utvrditi obavezu javnog snabdevanja, redovnost isporuka, kvalitet i cenu snabdevanja i zaštitu životne sredine. Takve obaveze moraju biti jasno definisane, transparente, nediskriminatorske i proverljive. S tim u vezi, države članice koje ih uvedu, obavezne su da ih po objavljivanju, bez odlaganja dostave Komisiji Evropske Unije. U kontekstu ovih odredbi je i pravo država članica, koje to žele, da kao način izvršenja obaveze javnog snabdevanja, utvrde i obaveze dugoročnog planiranja razvoja elektroenergetskog sektora.

Najzad, državama članicama ostavljena je i mogućnost da donesu odluku da odredbe o gradnji proizvodnih kapaciteta i odredbe o pristupu sistemu ne primenjuju, ukoliko bi primena ovih odredbi ometala izvršenje obaveza elektroprivrednih preduzeća koja su utvrđena u opštem ekonomskom interesu, odnosno ako bi se na taj način ometao razvoj trgovine na malo, u meri u kojoj bi to bilo suprotno interesima Evropske Unije.

2. Proizvodnja električne energije

Gradnja novih proizvodnih kapaciteta je od strateškog značaja za države članice Evropske unije, pošto je upravo dovoljnost elektroenergetskih kapaciteta za proizvodnju električne energije bitna pretpostavka uspostavljanja i normalnog funkcionisanja unutrašnjeg tržišta električne energije.

Shodno Direktivi, izgradnja novih proizvodnih kapaciteta, može se obaviti na jedan od sledeća dva načina. U skladu sa postupkom izdavanja dozvole, odnosno u skladu sa licitacionom (tenderskom) procedurom.

U slučaju da se opredele za *postupak izdavanja dozvole*, države članice će utvrditi kriterijume za izdavanje dozvola za izgradnju proizvodnih kapaciteta na svojoj teritoriji.

Ovi kriterijumi moraju naročito obuhvatati:

1. bezbednost i sigurnost elektroenergetskog sistema, instalacija i pripadajuće opreme;
2. zaštitu okoline;
3. korišćenje zemljišta i određivanje lokacije;
4. korišćenje javnih površina;
5. energetska efikasnost;
6. prirodu primarnih izvora;
7. posebna obeležja podnosioca zahteva, kao što su tehnički, ekonomski i finansijski potencijali;
8. odredbe o vršenju javnih ovlašćenja.

Bliži kriterijumi izdavanja, kao i postupak dodela dozvola za izgradnju proizvodnih kapaciteta moraju biti javni. S tim u vezi je i pravo podnosioca zahteva za izdavanje dozvole da budu obavešteni o razlozima odbijanja izdavanja dozvola, koji moraju da budu čvrsto utemeljeni i propisno obrazloženi. Pored toga, utvrđena je i obaveza omogućavanja podnosiocima zahteva prava na žalbeni postupak.

U slučaju opredeljenja za *licitacioni (tenderski) postupak*, operator prenosnog sistema ili drugi nadležni organ koga odredi država članica, sačinice listu novih kapaciteta za proizvodnju, uključujući i kapacitete za zamenu, na osnovu procene o proizvodnim i prenosnim kapacitetima, koji će biti priključeni na sistem, procene potrebe za interkonektorima sa drugim sistemima, procene očekivanog obima prenosnih kapaciteta i procene potrošnje električne energije. Ova lista se sastavlja svake dve godine i objavljuje u Službenom listu Evropske Unije. Pored toga, u istom službenom glasilu se objavljuju i uslovi licitacije (tendera) i to najmanje šest meseci pre krajnjeg roka za dostavljanje ponuda. Pravo učešća na licitaciji (tenderu) imaju sva zainteresovana preduzeća koja su osnovana na teritoriji dotične države članice.

Države članice će odrediti organ, odnosno javno ili privatno telo, koje nije uključeno u delatnost proizvodnje, prenosa i distribucije električne energije s ciljem praćenja i kontrole postupka licitacije (tendera).

3. Prenos električne energije

Države članice će odrediti ili će od preduzeća koja poseduju kapacitete za prenos električne energije, zahtevati da odrede operatora prenosnog sistema koji će biti odgovoran za rad tog sistema, obezbeđenje održavanja i, ako je neophodno, razvoj prenosnog sistema na određenom području i njegovih interkonektora sa drugim sistemima, s ciljem garantovanja sigurnosti u snabdevanju električnom energijom. S tim u vezi, utvrdiće se minimalni tehnički uslovi koje operator prenosnog sistema mora ispunjavati da bi mu se poverila ta funkcija.

Operator prenosnog sistema odgovoran je za tokove snage u sistemu, uvažavajući obavezu razmene sa drugim povezanim sistemima. U tom smislu, operator prenosnog sistema je dužan da obezbedi siguran, pouzdan i efikasan rad elektroenergetskog sistema i, u tom kontekstu, obezbedi raspoloživost svih neophodnih pomoćnih usluga. Takođe operator prenosnog sistema je dužan da operatoru drugog sistema, sa kojim je sistem povezan, obezbedi dovoljno

informacija za siguran i pouzdan rad tog sistema, kao i koordinirani razvoj uz mogućnost zajedničkog rada uzajamno povezanih sistema.

Direktivom je naročito podvučena obaveza operatora prenosnog sistema da ne sme praviti nikakvu diskriminaciju između korisnika sistema, naročito u korist svojih organizacionih jedinica ili akcionara. S tim u vezi, operator prenosnog sistema mora biti nezavisan, bar u smislu upravljanja, od ostalih delatnosti koje se odnose na prenosni sistem. Naravno, ovo pravilo neće biti potrebno u slučaju kada je operator prenosnog sistema organizaciono odvojen od delatnosti proizvodnje i distribucije električne energije.

Država članica može da zahteva od operatora prenosnog sistema, da prilikom upravljanja (dispečiranja) proizvodnim kapacitetima, da prednost proizvodnim kapacitetima koji koriste obnovljive izvore energije ili otpadne materije ili kombinovano proizvode toplotu i električnu energiju, kao i one kapacitete koji koriste domaće izvore primarne energije, do nivoa koji ne prelazi u bilo kojoj kalendarskoj godini 15% od ukupne primarne energije neophodne za proizvodnju električne energije koja se troši u toj državi članici.

Operator prenosnog sistema mora da sačuva poverljivost komercijalno osetljivih informacija dobijenih tokom vršenja svog posla.

4. Distribucija električne energije

Države članice će odrediti ili zahtevati od preduzeća koja poseduju ili su odgovorna za distributivne sisteme da odrede operatora distributivnog sistema koji će biti odgovoran za rad, obezbeđenje održavanja i, ako je potrebno, razvoj distributivnog sistema na datom području i njegovih intrerkonektora sa drugim sistemima.

Operator distributivnog sistema kao osnovnu obavezu ima obezbeđenje sigurnog, pouzdanog i efikasnog sistema distribucije električne energije na svom području. U obavljanju tog posla on ne sme da vrši diskriminaciju između kupaca ili grupa kupaca, a naročito ne u korist svojih organizacionih jedinica ili akcionara.

Operator distributivnog sistema mora da sačuva poverljivost osetljivih informacija dobijenih tokom vršenja svog posla.

Naročitu pažnju privlači odredba iz ove Direktive, po kojoj su države članice ovlašćene da propišu obavezu distributivnih preduzeća (kompanija) da snabdevaju električnom energijom određene potrošače na datom području. Tarifa za snabdevanje ovih potrošača može da bude regulisana od strane više instance, kako bi se obezbedio odgovarajući tretman ovih potrošača.

5. Razdvajanje i transparentnost računa

Države članice ili nadležni organ koga one odrede, kao i organi nadležni za rešavanje sporova povodom pristupa sistemima, imaju pravo uvida u račune preduzeća za proizvodnju, prenos i distribuciju električne energije, koji su im potrebni radi kontrole njihovog poslovanja. Radi obezbeđivanja pune transparentnosti u poslovanju, integrisana elektroprivredna preduzeća će u svojim internim obračunima voditi zasebne račune za svoje aktivnosti koje se odnose na proizvodnju, prenos i distribuciju električne energije i, ako to bude potrebno, konsolidovane račune za ostale neelektroprivredne delatnosti, na način na koji bi se to od njih tražilo, kada bi se za ove delatnosti izdvojila posebna preduzeća, u cilju izbegavanja diskriminacije, unakrsnog finansiranja i narušavanja konkurencije. Ovi računi treba da sadrže knjigovodstveni bilans za svaku delatnost, sa odgovarajućim objašnjenjem.

Zemlje članice koje kao jedinog kupca električne energije odrede vertikalno integrisano elektroprivredno preduzeće, ili deo vertikalno integrisanog elektroprivrednog preduzeća, obavezne su da donesu odredbe po kojima će se od takvog kupca zahtevati da radi odvojeno od delatnosti proizvodnje i distribucije električne energije u sastavu integrisanog preduzeća. S tim u vezi, zabranjen je i svaki protok informacija između dela integrisanog preduzeća sa statusom jedinog kupca električne energije i delova u kojima se vrše delatnosti proizvodnje i distribucije električne energije, osim onih informacija koje su neophodne za obavljanje funkcije jedinog kupca električne energije.

Kao posebna obaveza postavljen je zahtev elektroprivrednim preduzećima da, nezavisno od sistema vlasništva ili pravnog oblika u kome posluju, sačine i dostave na reviziju svoje godišnje račune u skladu sa pravilima nacionalnog zakonodavstva o godišnjim računima kompanija sa ograničenom odgovornošću. Preduzeća koja po nacionalnom zakonodavstvu nisu obavezna da dostavljaju svoje godišnje račune, dužna su da čuvaju po jedan primerak tih računa us svojim sedištim, radi stavljanja na uvid javnosti.

6. Organizacija pristupa sistemu

Iako, poput drugih pojmova, nije izvršeno određivanje sadržine pojma "pristup sistemu", iz navedenih rešenja vezanih za ovu situaciju, pod pristupom sistemu mogu se podrazumevati sve radnje kojima jedno lice, bilo u statusu proizvođača, bilo u statusu kupca električne energije izvan jednog sistema stupa

u odnose sa proizvođačima, odnosno kupcima električne energije u drugom elektroprivrednom sistemu.

Načelno su moguća dva oblika pristupa nekom od elektroprivrednih sistema država članica Evropske Unije. To su dogovorni postupak pristupa sistemu i regulisani postupak pristupa sistemu.

U slučaju *dogovornog pristupa sistemu* države članice su dužne da preduzmu sve neophodne mere kako bi proizvođačima električne energije s jedne strane i preduzećima za snabdevanje i kvalifikovanim kupcima s druge strane, omogućili da dogovaraju pristup sistemu kako bi između sebe zaključili ugovore na osnovu dobrovoljnih komercijalnih sporazuma. Ovo se odnosi kako na područje unutar, tako i na područje izvan onog kojeg sistem pokriva.

Da bi se olakšali pregovori o pristupu sistemu i ujedno obezbedila transparentnost uslova za taj pristup, operatori prenosnog, odnosno distributivnog sistema dužni su da objave indikativni raspon cena za korišćenje prenosnih i distributivnih sistema. Tako objavljeni raspon cena treba da bude, u što je moguće većoj meri zasnovan na prosečnoj ceni dogovorenoj u prethodnom dvanaestomesečnom periodu.

U slučaju *regulisanog pristupa sistemu*, kojim se kvalifikovanim kupcima daje pravo pristupa, države članice su dužne da prethodno objave tarife za korišćenje prenosnog, odnosno distributivnog sistema, s tim što se tim povodom ne mogu utvrditi diskriminatorni uslovi u odnosu na druge moguće forme pristupa sistemu.

Kao poseban način pristupa sistemu Direktivom je uređen i slučaj kada se takav pristup vrši prilikom postojanja tzv. "jedinog kupca" električne energije. Pod jednim kupcem električne energije podrazumeva se pravno lice, koje je u okviru sistema gde je osnovano, odgovorno za objedinjeno upravljanje prenosnim sistemom i/ili za centralizovanu kupovinu i prodaju električne energije.

U slučaju *postupka jedinog kupca*, države članice će odrediti pravno lice koje će biti jedini kupac na teritoriji koju pokriva operator sistema. S tim u vezi dužne su preduzeti neophodne mere:

1. za objavljivanje nediskriminatorne tarife za korišćenje prenosnog i distributivnog sistema;
2. da kvalifikovani kupci mogu slobodno da zaključuju ugovore o snabdevanju za pokrivanje svojih sopstvenih potreba sa proizvođačima i sa preduzećima za snabdevanje izvan teritorije koju sistem pokriva;
3. da kvalifikovani kupci mogu slobodno da zaključuju ugovore o snabdevanju za pokrivanje svojih sopstvenih potreba unutar teritorije koju taj sistem pokriva;

4. da nezavisni proizvođači mogu da dogovaraju pristup sistemu sa operatorima prenosnog i distributivnog sistema, kako bi mogli da zaključe ugovore o snabdevanju sa kvalifikovanim kupcima izvan sistema, na osnovu dobrovoljnog komercijalnog sporazuma.

U slučaju jedinog kupca, ovaj može biti obavezan da kupuje električnu energiju, koju je kvalifikovani kupac ugovorio sa proizvođačem, unutar ili izvan teritorije koju dotični sistem pokriva, po ceni koja je jednaka prodajnoj ceni koju nudi jedini kupac kvalifikovanim kupcu, umanjenu za cenu objavljene tarife za korišćenje prenosnog i distributivnog sistema.

Jedini kupac može da odbije pristup sistemu ili da odbije kupovinu električne energije od strane kvalifikovanih kupaca, samo ako mu nedostaje potreban prenosni ili distributivni kapacitet.

U skladu sa gore navedenim odredbama Direktive, države članice, preuzele su generalnu obavezu da nastoje da otvaraju svoja tržišta električne energije, na način da promet električnom energijom po osnovu pristupa sistemu dostigne značajniji nivo. U trenutku njenog stupanja na snagu, Direktiva je omogućavala da 22% potrošača električne energije ima slobodan pristup njenom tržištu. U naredne tri godine, zaključno sa 2002. godinom, ovaj procenat je povećan na 28%, s tim što se očekuje da do 2006. godine on dostigne 33% ukupno plasirane električne energije.

S ciljem stvaranja uslova za obezbeđivanje primene odredbi o pristupu sistemu, države članice su dužne da odrede merodavno telo, koje mora da bude nezavisno od svih strana, za rešavanje sporova u vezi sa pregovorima i ugovorima o pristupu sistemu. Ovo telo mora naročito da rešava sporove u vezi sa ugovorima, pregovorima i odbijanjem pristupa ili odbijanjem kupovine. U slučaju sporova koji prelaze granice sistema, organ za rešavanje će biti onaj organ koji pokriva sistem jedinog kupca ili operatora koji odbija da dozvoli korišćenje ili pristup sistemu. Obraćanje ovom organu za rešavanje spora, ne utiče na pravo korišćenja tužbe u skladu sa odredbama prava Evropske Unije.

7. Prelazne odredbe

One države članice u kojima se preuzete obaveze ili garancije rada pre stupanja na snagu ove Direktive ne bi mogle da ispoštuju zbog odredaba iz Direktive, mogu da podnesu zahtev za odobravanje prelaznog režima, koji im Komisija može dodeliti, uzimajući u obzir, između ostalog, veličinu tog sistema, nivo povezanosti tog sistema i strukturu elektroprivrede. Ovaj prelazni režim

biće ograničenog trajanja i uslovljen je istekom obaveza koje su bile osnov njegovog odobravanja.

Pored gore navedenog slučaja, Direktivom je predviđena mogućnost da države članice, u slučaju iznenadne krize na tržištu energije, kao i u slučaju ugrožavanja fizičke bezbednosti ili sigurnosti ljudi, uređaja ili instalacija, kao i integriteta sistema, mogu da privremeno preduzmu mere zaštite sistema. Takve mere smeju prouzrokovati najmanje moguće poremećaje u funkcionisanju unutrašnjeg tržišta električne energije i ne smeju po obimu biti veće nego što je to zaista striktno neophodno da bi se nastale iznenadne teškoće otklonile.

Države članice su dužne da svoje propise (zakone, podzakonska akta i administrativne propise) usklade sa odredbama ove Direktive najkasnije u roku od dve godine od dana njenog stupanja na snagu. Za države članice, taj rok je istekao 17. februara 1999. godine.

Potreba preispitivanja odredbi iz ove Direktive u smislu daljeg otvaranja i liberalizacije tržišta električne energije, izvršiće se istekom perioda od devet godina od stupanja ove Direktive na snagu.

II Domaći propisi

Na nivou nacionalnog zakonodavstva, za teritoriju Republike Srbije, odgovarajući propis u odnosu na odredbe Direktive EU 96/92, je Zakon o elektroprivredi, kao i propisi koji su doneti na osnovu njega, a naročito Opšti uslovi o isporuci električne energije; Tarifni sistem za prodaju električne energije; energetske bilansi (koji se donose za svaku kalendarsku godinu) i Statut Javnog preduzeća "Elektroprivreda Srbije" (u daljem tekstu JP "EPS"). Ovim propisima, a u skladu sa odredbom člana 83 tačka 3 Ustava Republike Srbije, uređen je sistemski ambijent za rad i poslovanje u sektoru proizvodnje, prenosa i plasmana električne energije i proizvodnje uglja.

Sam Zakon o elektroprivredi, kao osnovni propis iz ove oblasti, sastoji se iz više delova. Prvi deo Zakona je posvećen organizaciono-pravnim odredbama i utvrđuje delatnosti koje će se obavljati kao elektroprivredna delatnost, kao i status preduzeća koje će obavljati tu delatnost. U tom kontekstu utvrđeno je da pod elektroprivrednom delatnošću treba podrazumevati proizvodnju, prenos i distribuciju električne energije, kao i proizvodnju uglja. Radi obavljanja tih delatnosti osniva se javno preduzeće, pod nazivom JP "EPS", koje objedinjuje sve organizacione oblike u okviru kojih su se do tada obavljale ove delatnosti. Važna je i odredba po kojoj se sredstva rada, kojima su do tada obavljane ove delatnosti proglašavaju državnom svojinom. Tako utvrđeni

svojinski režim može se dalje transformisati u skladu sa propisima kojima se uređuje transformacija društvenih preduzeća, s tim da to može biti najviše do 49% od vrednosti ovako utvrđenog državnog kapitala. Do sada nije donet program vlasničke transformacije JP "EPS"-a, iako je, u tom pravcu, bilo više inicijativa i radnih materijala. Pored ovih odredbi u okviru ovog dela zakona uređena su i pitanja od značaja za organizaciju i funkcionisanje organa upravljanja u tom preduzeću. Zajedničko obeležje ovih odredbi je utvrđivanje osnova za značajno učešće predstavnika javne vlasti u radu i poslovanju ovog preduzeća.

Drugi deo zakona obuhvata norme tehničkog karaktera i njime se uređuju pitanja od značaja za priključenje elektroenergetskih objekata na elektroenergetsku mrežu (elektroenergetski uslovi i elektroenergetska saglasnost), isporuka električne energije (ugovor o isporuci električne energije, opšti uslovi za isporuku električne energije, tarifni sistem i elektroenergetski bilans), kao i izgradnja i zaštita elektroenergetskih objekata (pre svega sa aspekta zaštite života i zdravlja ljudi i materijalnih dobara, kao i zaštite životne sredine).

Treći deo zakona odnosi se na upravni nadzor, u okviru koga je posebno detaljno obrađeno pitanje inspeksijskog nadzora, koje vrši ministarstvo nadležno za poslove rudarstva i energetike.

Četvrti deo zakona posvećen je kaznenim odredbama za kršenje pojedinih odredbi zakona, kojom prilikom se kao oblici kršenja tih odredbi navode privredni prestupi i prekršaji.

Najzad, peti deo zakona je posvećen prelaznim i završnim odredbama, koje su nešto obimnije, što je, imajući u vidu obim organizacionih promena koje su izvršene donošenjem ovog zakona, sasvim razumljivo.

Zaključak

Sistem regulisanja obavljanja elektroprivredne delatnosti koji je sadržan u domaćim propisima i sistem koji se ustanovljava Direktivom EU o unutrašnjem tržištu električne energije su u potpunom raskoraku. Različitost prilaza o uređivanju ove materije je u sasvim različitim konceptualnim prilazima. Dok domaće zakonodavstvo aspekt stavlja na jedinstvenu organizacionu formu u kojoj posluje elektroprivredno preduzeće, propis EU ostavljaajući načelno mogućnost i daljeg postojanja tzv. vertikalno organizovanih preduzeća, praktično ta preduzeća svodi na organizacionu shemu, po kojoj se za svaku od delatnosti utvrđuje obaveza posebnog organizovanja.

Do razlika dolazi naročito u segmentu ovlašćenja koja se prenose pojedinim sektorima u okviru elektroprivredne delatnosti. U tom smislu se posebno mogu istaći rešenja o obaveznosti postojanja tzv. operatora prenosnog, odnosno distributivnog sistema, o čemu ni u nagoveštaju nema odredbi u domaćim propisima. Koncept vertikalno organizovanog preduzeća, sa snažno potenciranim centralizovanim funkcijama i dominantnim uticajem javne vlasti ne sledi ni normativna rešenja ni duh Direktive EU. To posebno dolazi do izražaja u domenu odredbi o "pristupu sistemu". Ovih odredbi jednostavno nema u domaćem zakonodavstvu.

S druge strane, odredbe Direktive EU nisu smetnja da se u okviru zakonskog regulisanja ove materije, zadrže rešenja kojima će se potencirati javni interes, za uredno i kontinuirano obavljanje elektroprivredne delatnosti, kao ni za donošenje i praćenje realizacije planova, kojima se obezbeđuje optimalni interes iz razvoja ove delatnosti. Takođe ne postoji smetnja za utvrđivanje obaveze isporuke električne energije određenim kategorijama potrošača, kao stalna obaveza pod posebno povoljnim uslovima. Međutim, realizacija ovih mogućnosti mora biti stavljena u drugačiji kontekst odnosa, nego što je to sada slučaj.

Imajući sve navedeno u vidu, može se konstatovati da domaći propisi u ovoj oblasti nisu saglasni sa propisima EU u organizacionom, organizaciono-statusnom, regulatornom i u funkcionalnom pogledu. Razlika je konceptualne prirode, te bi, u tom smislu, to zahtevalo definisanje potpuno novog koncepta domaćeg sistema propisa u ovoj materiji. S tim u vezi, neophodno je, prvo, na odgovarajući način regulisati materiju iz sada važećeg Zakona o elektroprivredi, a potom, na novim zakonskim osnovama doneti prateće propise kakvi su npr. Opšti uslovi o isporuci električne energije i Tarifni sistem za prodaju električne energije, koji takođe nisu u skladu sa propisima EU, ali koji svoju validnost zasnivaju na odredbama sada važećeg Zakona o elektroprivredi.

Mr Dušan Popović*

UDK 061.1(4)+681.3
str. 73 - 82.
pregledni rad

EVROPSKA UNIJA I INTERNET : STVARANJE IMENA INTERNET DOMENA .EU

Apstrakt

Predmet ovog članka je nastanak imena Internet domena Evropske unije. Autor najpre objašnjava akcije evropskih institucija koje su prethodile odluci o stvaranju .eu domena, a zatim analizira status organizacije EURID koja će upravljati tim imenom domena. U poslednjem delu rada ukazuje se na očekivane probleme sa kojima će se novi registar susresti, pre svega one koji se tiču prava intelektualne svojine i kriminala na Internetu.

Ključne reči : ime Internet domena, registar, Internet, Evropska unija, sajberskvoting, sajberkriminal, EURID, ENISA.

Key words : domain name, registry, Internet, European Union, cybersquatting, cyber crime, EURID, ENISA.

1. Uvodna razmatranja

Ime Internet domena¹ je alfanumerički znak koji se putem sistema imena Internet domena (DNS sistema) " prevodi " u IP adrese. Svaki računar ima svoju

* Koordinator Studija evropskog prava na Pravnom fakultetu u Beogradu.

¹ Iako neki autori govore o Internet adresama, autor ovog članka smatra imena Internet domena preciznijom odrednicom.

IP adresu. Ona je sačinjena iz niza cifara odvojenih tačkama. Pamćenje takvih adresa, koje omogućavaju pristupanje Internet sajtovima, bilo bi veoma teško, te je stoga ustanovljen DNS sistem koji omogućava korišćenje prihvatljivijih oznaka pomoću kojih stižemo do željenog sajta.

Ime Internet domena sastoji se iz tri dela. Prvi deo označava protokol koji se koristi za komunikaciju (npr. **http://www.coca-cola.com**). Drugi deo je ime domena *stricto sensu* (npr. **http://www.coca-cola.com**). On se još naziva i Internet domenom drugog nivoa.² Imena Internet domena drugog nivoa mogu se sastojati od slova engleskog alfabeta, brojeva od 0 do 9 i crtice. Treći deo naziva se imenom Internet domena prvog nivoa (npr. **http://www.coca-cola.com**). Imena Internet domena prvog nivoa³ se dalje razlikuju na generička i geografska. Generička imena Internet domena prvog nivoa se odnose na specifične kategorije aktivnosti (npr. *.com* za komercijalne aktivnosti, *.aero* za aeronautičku industriju...). Geografska imena Internet domena prvog nivoa odgovaraju oznakama država (npr. *.de* za Nemačku, *.fr* za Francusku...). Upravo jedno takvo geografsko ime domena prvog nivoa rešila je da registruje Evropska unija.

Imena Internet domena nisu znakovi razlikovanja koji uživaju zaštitu na osnovu prava intelektualne svojine. Njihovim registrovanjem kod ovlašćenih ustanova ne stiče se nikakvo pravo, već samo rezervacija za određeni vremenski period. Prilikom registracije imena Internet domena ne proverava se da li je podnosilac zahteva ujedno i titular nekog prava intelektualne svojine nad istim znakom. To znači da se bilo koji znak može registrovati kao ime domena, pod uslovom da to već neko nije uradio. Jedino pravilo koje primenjuju organi zaduženi za registraciju imena domena je " *Prvi u vremenu, jači u pravu* ". Usled toga može doći do dve vrste sporova. Prvi nastaju između titulara prava intelektualne svojine nad istim znakom koji žele registrovati taj znak kao ime svog domena. Ova vrsta sporova najčešće se javlja u vezi sa žigom. Naime, pravo žiga vezuje zaštitu znaka registrovanog kao žig za određenu teritoriju (princip teritorijalnosti), dok je Internet dostupan u čitavom svetu. I princip specijalnosti žiga postavlja određene probleme. Ovaj princip vezuje pravnu zaštitu žiga za kategoriju robe ili usluga koju on obeležava. Van Interneta, dva identična žiga mogu koegzistirati ukoliko se odnose na različite vrste roba ili usluga i ukoliko nije reč o renomiranim žigovima. Na Internetu to nije slučaj. Samo jedan titular može registrovati određeno ime Internet domena. Druga vrsta

² SLD ili Second Level Domain

³ TLD ili Top Level Domain. TLD može biti generički (gTLD) i geografski (ccTLD).

sporova u vezi sa imenima Internet domena javlja se između titulara nekog nekog prava intelektualne svojine, s jedne strane, i lica koje nije titular nekog prava intelektualne svojine nad istim znakom, a registrovalo ga je kao ime domena. Ta pojava naziva se sajberskvoting. Najveći broj sporova koji se odnose na imena domena ubraja se u ovu kategoriju. O mogućnosti izbijanja ovakvih sporova treba voditi računa prilikom stvaranja imena Internet domena prvog nivoa.

2. Učešće Evropske unije u upravljanju imenima Internet domena

Do sada, Evropska unija bila je predstavljena na Internetu jedino putem svog zvaničnog sajta na adresi <http://europa.eu.int>. Na tom sajtu dostupne su sve informacije o funkcionisanju Unije, kao i svi akti komunitarnog prava. Poslednjih nekoliko godina Evropska unija se polako transformiše iz, pre svega, ekonomske u jednu čvršću političku zajednicu sa elementima zajedničke odbrambene politike. Zbog toga ona želi da osnaži osećanje evropskog identiteta kod svojih građana. U to nastojanje uklapa se i stvaranje imena domena *.eu*. To ime domena omogućuje evropskim građanima, organizacijama i preduzećima da imaju svoj *.eu* veb sajt i/ili *.eu* elektronsku adresu. Ovo novo ime domena upotpuniće porodicu geografskih imena Internet domena prvog nivoa. Evropskoj uniji odobreno je registrovanje geografskog imena domena iako ona (još uvek) nije država. Uбудućе će građani Unije i pravna lica sa sedištem u nekoj od država članica moći da biraju između imena domena neke od država članica, generičkih imena domena (*.com* i drugih) i novog imena domena Evropske unije.

2.1. Pripreme za uvođenje imena domena Evropske unije

Evropska komisija predložila je uvođenje imena domena *.eu* kao jedan od elemenata strategije pospešivanja korišćenja Interneta u Evropi. Sprovođenje ove strategije je jedan od glavnih ciljeva akcionog plana "eEvropa 2000".⁴

⁴ Akcioni plan "eEvropa 2000" zaživeo je na Evropskom savetu u Lisabonu koji je održan u martu 2000.god. On je nasledio plan "eEvropa", a njega je nasledio plan

Akcionni plan sadržavao je korake koji bi doveli do brže tranzicije Evrope ka informatičkom društvu.⁵ Od svog imena domena Evropska unija očekuje da poveća njenu "vidljivost" na globalnoj mreži i da doprinese jačanju infrastrukture Interneta u Evropi. Povrh toga, očekuje se da novo ime domena dovede do veće saradnje i kompatibilnosti transevropskih servera. Neskrivena je želja Unije da njeno ime domena doprinese pozitivnom imidžu EU na svetskoj informatičkoj mreži.

U svojim nastojanjima Evropska komisija bila je podržana i od Saveta koji je usvojio rezoluciju koja se odnosi na akcioni plan "eEvropa" u kojoj je podvučena neophodnost jačanja napora za povećanjem dostupnosti Interneta i njegovog sadržaja.⁶ Neki su iza proklamovanog cilja videli zapravo strah Evropljana od dominacije američkih imena domena prvog nivoa, pre svega imena domena .com.⁷ Američka dominacija i na ovom polju može postaviti prepreke primeni prava EU, naročito prava konkurencije, prava intelektualne svojine i prava potrošača.

U februaru 2000. god. Evropska komisija pokrenula je konsultacije o stvaranju geografskog imena domena .eu . Rezultate javne rasprave objavila je u kominikeu 421 jula iste godine.⁸ Oko 90 posto konsultovanih bilo je za stvaranje imena domena Evropske unije. Skoro polovina učesnika dala je konkretne savete Komisiji, dok su neki izrazili bojazan da će novo ime domena doprineti razvoju sajberskvotinga. Većina se složila da je najbolje da organ koji će upravljati novim imenom domena ima formu neprofitne organizacije. U istom pravnom aktu Komisija navodi da bi želela da postavi pravni okvir funkcionisanja sistema, izabere organizaciju koja će upravljati njenim imenom domena i uspostavi osnovna pravila politike registrovanja imena domena drugog nivoa. Istog meseca Komisija je zvanično zatražila od ICANN-a, organizacije koja upravlja imenima domena na svetskom nivou, da joj delegira ime domena .eu. U očekivanju

"eEvropa 2005". Tri osnovna cilja navedena u planu su: jeftiniji, brži i sigurniji Internet, investiranje u ljude i stimulisanje korišćenja Interneta.

⁵ Baresch Denis: "eEurope-une société de l'information pour tous", *Revue du marché commun et de l'UE*, broj 452, oktobar-novembar 2001.

⁶ Rezolucija Saveta od 25. marta 2002. koja se odnosi na dostupnost javnih veb-sajtova i njihovog sadržaja (2002/C 86/02)

⁷ Prema podacima sa veb-sajta www.euobserver.com od 9. januara 2004.god, na svetu je registrovano preko 20 miliona .com veb-sajtova.

⁸ Communication COM (2000) 421, 5. juli 2000.

pozitivnog odgovora ICANN-a, Komisija je vršila tehničke pripreme. Te pripreme vršile su se preko tela nazvanog EC-POP (European Community Panel of Participants), koji je predstavljao korisnike Interneta i industriju. EC-POP formirao je jednu radnu grupu⁹ koja je vršila analize operativnih i tehničkih karakteristika buduće organizacije, te analizu mogućih formi koje ta organizacija može imati kao i njenih ugovornih veza sa Komisijom. Iako su zaključci radne grupe bili značajni, oni nisu bili obavezujući. U svom pripremnom radu, Komisija je imala podršku organizacija koje upravljaju geografskim imenima domena država članica Unije, kao i njihove strukovne organizacije CENTR.¹⁰ Neke organizacije čiji rad je vezan za Internet dostavile su takođe Komisiji svoja zapažanja. Već 25. septembra 2000. god. administrativni savet ICANN-a je u formi rezolucije odgovorio na zahtev Evropske komisije navodeći da ISO kod .eu može biti delegiran Uniji kao njeno geografsko ime Internet domena, pod uslovom da između ICANN-a i Komisije bude zaključen odgovarajući ugovor.

2.2. Izbor organizacije koja će upravljati imenom domena .eu

Posle pozitivnog odgovora ICANN-a pripreme za uspostavljanje evropskog imena domena ubrzale su se. Uredba CE 733/2002 Saveta i Evropskog parlamenta koja se odnosi na uspostavljanje imena domena prvog nivoa .eu usvojena je 22. aprila 2002. god.. Njen cilj je "da postavi uslove uspostavljanja imena domena prvog nivoa .eu, da se pristupi izboru organizacije koja će upravljati tim imenom domena i da se uspostavi opšta politika rada organizacije".¹¹ Prilikom izbora organizacije koja će se starati o imenu domena Unije (koja se još naziva i registrom) uzeta je u obzir potreba da izabrana organizacija predstavlja različite kategorije korisnika Interneta. Registar¹² će biti nadležan da registruje, putem ovlašćenih kancelarija, imena domena drugog

⁹ Interim Steering Group . Više detalja na sajtu www.ec-pop.org . Sajt se više ne ažurira.

¹⁰ CENTR Council of the European National Top Level Domain Registries

¹¹ Tačka 11 preambule pomenute uredbe

¹² Prema definiciji YUNIC-a, organizacije koja upravlja geografskim imenom domena Srbije i Crne Gore, registar je organizacija koja održava bazu podataka sa registrovanim nazivima domena u skladu sa pravilima i preporukama koje su opšte važeće na Internet mreži.

nivoa kada to zatraže fizička lica, organizacije i preduzeća koja imaju svoje prebivalište odnosno sedište u Uniji. U njegove nadležnosti spada i usvajanje politike registrovanja imena domena drugog nivoa, omogućavanje vanskodnog rešavanja sporova koji se tiču imena Internet domena, kao i sporova koji se odnose na pojedinačne odluke koje je donela organizacija.¹³ Kontinuirano i potpuno sprovođenje obaveza koje predviđa pomenuta Uredba predmet je ugovora između Komisije i registra. Da bi prava Unije bila u potpunosti zaštićena, uredba 733/2002 u članu 7 predviđa da Evropska zajednica zadržava sva prava koja su vezana za ime domena *.eu*, a naročito prava intelektualne svojine i druga prava koja za predmet imaju baze podataka imena domena registrovanih pod domenom *.eu*. Pored toga, Komisija zadržava pravo da ponovi izbor organizacije koja će upravljati evropskim imenom domena, jer je ugovor između odabranog kandidata i Komisije vremenski ograničen na 5 godina, uz mogućnost obnavljanja.

Uredba 733/2002 dalje predviđa da Evropska zajednica neće biti pravno odgovorna za upravljanje imenom domena *.eu*. Svaki akt organizacije koji se odnosi na politiku registrovanja, a koji je prethodno kontrolisan od strane Evropske komisije, može biti predmet tužbe za poništenje akta, na osnovu člana 230 Ugovora o EZ. Čisto administrativne ili komercijalne odluke ove organizacije mogu kontrolisati nacionalni sudovi države članice u kojoj je njeno sedište.

Neprofitna organizacija EURID (European Registry for Internet Domains) upravljaće evropskim imenom domena u prvih pet godina. Izbor je izvršen 22. maja 2003. godine od strane Komisije posle javnog poziva kandidatima i obavljene selekcije. Tri osnivača EURID-a upravljaju belgijskim, švedskim i italijanskim imenom domena, a dva od tri pridružena člana ove organizacije dolaze iz zemalja koje 1. maja 2004. postaju članice EU.¹⁴ Izbor registra izvršen je na osnovu kriterijuma postavljenih kako u uredbi 733/2002, tako i u javnom pozivu za isticanje kandidatura. Kriterijuma je bilo osam. Kandidati su najpre morali da dokažu da imaju kapaciteta da organizuju i upravljaju evropskim imenom domena prema principima kvaliteta, efikasnosti i dostupnosti (kriterijum A). Kandidat je morao raspolagati potrebnim ljudskim i tehničkim resursima za uspostavljanje i dalje vođenje sistema (kriterijum B).

¹³ Član 4, regulation CE 733/2002

¹⁴ Pridruženi članovi su iz Slovenije, Češke i Luksemburga. Sedište EURID-a je u Briselu.

Tražen je dokaz da kandidat ima minimum ekonomske i finansijske stabilnosti potrebne za izvođenje jednog ovakvog zadatka (kriterijum C). Kandidat je morao predvideti konsultacije sa drugim zainteresovanim stranama, naročito sa pravnim licima koja predstavljaju različite aspekte Internet zajednice, kao i redovnu komunikaciju sa nacionalnim i međunarodnim organizacijama koje se bave Internetom (kriterijumi D i E). Komisija je ispitala moguće posledice svoje odluke po tržište (kriterijum F). Pošto je Uredba predviđala da će Komisija usvojiti, posle konsultovanja registra, opšta pravila javnog interesa koja se odnose na registrovanje imena domena drugog nivoa, kandidat je morao da pokaže na koji način će doprineti izvršavanju ove obaveze od strane Komisije (kriterijum G). Ta opšta pravila odnose se na sprečavanje zloupotreba prilikom registrovanja imena domena, a naročito u oblasti intelektualne svojine, kao i usvajanja pravila vansudskog rešavanja sporova vezanih za imena domena registrovana pod domenom .eu. Najzad, kandidat je morao da pokaže na koji način razume očekivanu primenu uredbe na države članice Evropskog ekonomskog prostora, kao i na države kandidate (kriterijum H).

3. Mehanizmi zaštite prava intelektualne svojine i smanjenja sajber kriminala

Ime Internet domena Evropske unije biće u funkciji od novembra 2004. godine. Njegovi kreatori želeli su da, koliko je to moguće, izbegnu klasične probleme koji su se javljali u vezi sa drugim imenima domena prvog nivoa. Trebalo je pametno iskoristiti iskustvo stečeno u radu domena .com i drugih generičkih i geografskih imena domena. Najpre je samom uredbom 733/2002 predviđeno da u roku od tri meseca po njenom usvajanju države članice mogu dostaviti Komisiji i ostalim državama članicama listu imena koja ne smeju biti registrovana. Reč je o imenima koja imaju geografski ili geopolitički karakter, koja se odnose na političku ili teritorijalnu organizaciju zemlje. Komisija zatim objavljuje tu listu i dostavlja je registru sa zahtevom da se imena koja se na njoj nalaze ne registruju kao imena domena. Ukoliko u roku od 30 dana od dana objavljivanja neka država članica ili sama Komisija izrazi protivljenje imenima koja se nalaze na listi, Komisija će preduzeti mere da se postigne kompromis.

Potom je, da bi se predupredili sporovi u vezi sa pravima intelektualne svojine, osmišljen "sunrise" period u kome će titulari prioritetnih prava moći da rezervišu određeno ime domena. Pogodnost se pre svega odnosi na titulare prava žiga. "Sunrise" period trajeće od septembra do novembra 2004. godine. Na taj način broj sporova između titulara prava intelektualne svojine, kao i broj sporova

između titulara i lica koja su registrovala određeni znak kao ime domena iako na njega nemaju nikakvo pravo (sajberskvoting) biće nesumnjivo smanjen. Međutim, na ovaj način fenomen se ne može u potpunosti iskoreniti, jer će neki titulari sigurno propustiti priliku koja im se nudi tokom "sunrise" perioda. Pored toga, neki novi žig može biti registrovan pošto prvi "talas" rezervacija imena domena prođe. Tada bi se titular prava na žig mogao obratiti sudu, koji najčešće pruža zaštitu titularu prava intelektualne svojine čak i ako je ime domena ranije rezervisano od strane savesnog korisnika i bez ikakve lukrativne namere. Pravni akti kojima se reguliše status .eu domena ne sadrže norme za rešavanje takvih situacija. Jedino se pominje mogućnost rešavanja takvih sukoba vanskudskim putem. Ipak, mogućnost vanskudskog rešavanja sporova ne isključuje mogućnost inicijalnog obraćanja sudu.¹⁵ Problem postaje ozbiljniji ako se sagleda sudska praksa nacionalnih sudova država članica EU u poslednjih nekoliko godina. Naime, sudovi nisu oklevali da se oglase nadležnim po osnovu mesta prouzrokovanja štete. Na taj način bi, teorijski, svaki sud na svetu mogao biti nadležan, jer je Internet dostupan svuda. Sudovi različitih država članica Unije mogli bi doneti potpuno suprotne odluke povodom istog spora.¹⁶

Očekuje se da za rešavanje slučajeva sajberskvotinga EURID prihvati vanskudsku UDRP proceduru, osmišljenu od strane ICANN-a, ili da je delimično izmeni, kao što je to uradio belgijski, italijanski ili danski registar. S druge strane, sporovi između samih titulara prava intelektualne svojine uglavnom će biti izbegnuti zahvaljujući "sunrise" periodu. U protivnom, rešavaće ih nacionalni sudovi.

U sklopu dostizanja cilja većeg prisustva Unije na Internetu, na inicijativu Evropske komisije, u novembru 2003. godine osnovana je ENISA- Evropska agencija za bezbednost mreža i informacija. ENISA će postati ekspertski centar kome se države članice i evropske institucije mogu obratiti za savet vezan za pitanja bezbednosti na Internetu. Agencija će pružati pomoć

¹⁵ Procedura UDRP, vanskudski način rešavanja sporova osmišljen od strane ICANN-a i WIPO-a, čak predviđa mogućnost obraćanja sudu i posle donošenja odluke primenom te procedure! Dakle, proceduru UDRP nikako ne treba mešati sa arbitražom. Doduše, pomenuta mogućnost može se iskoristiti samo u roku od deset dana od dostavljanja odluke registru.

¹⁶ Dobar primer za to je presuda Societe SG2 c./ Brokat Informations Systeme GmbH, Tribunal de grande instance de Nanterre, ref. 13.10.1997. Videti i komentare ove presude u francuskoj pravnoj doktrini.

državama članicama, naročito u hitnim slučajevima. Evropska komisija se nada da će agencija doprineti razvoju informatičkog društva u celini.

Do osnivanja Agencije, u Evropskoj uniji nije postojao centralni organ koji bi analizirao podatke koji se odnose na sajberkriminalitet, a u cilju sprovođenja akcije Unije u toj oblasti. ENISA će ne samo objedinjavati različite nacionalne inicijative, nego i sprovoditi sopstvene akcije na teritoriji čitave Unije. To je izuzetno značajno, jer se sajberkriminal ne zaustavlja na nacionalnim granicama.

4. Zaključna razmatranja

Nesumnjivi su pozitivni efekti uvođenja imena domena *.eu* po "vidljivost" Evropske unije na Internetu. Nesporno je i očekivanje da će doći do jačanja evropskog identiteta kod građana i preduzeća. Stvaranje evropskog imena domena skrenuće u većoj meri pažnju evropskih institucija na problem poštovanja prava konkurencije na Internetu, kao i poštovanja prava potrošača kao korisnika mreže. S druge strane, *.eu* domen će Uniji doneti probleme sa kojima se do sada nije susretala. Sporovi zbog nepoštovanja prava intelektualne svojine prilikom registrovanja imena domena, kao i problem sajberkriminala postajaće sve više predmet interesovanja prava Evropske unije.

Dušan Popović, MA*

EUROPEAN UNION AND THE INTERNET : The creation of .eu domain name

Summary

The European Union recently decided to create its domain name. European domain name will join the family of country code domain names and it will be available from November 2004. On April 2002, the Regulation 733/2002 of the European Parliament and of the Council on the implementation of the *.eu*

* Coordinator of EU law studies, Faculty of Law, Belgrade.

domain name was adopted. According to the Regulation, any natural person resident within the EU as well as any moral person with its registered office, central administration or principal place of business in the Union will be able to register the .eu domain name. The European Commission selected EURID as a registry for .eu domain names. EURID is a non-profit organization whose members are Belgian, Swedish and Italian registries. Associate members of EURID come from Slovenia, Czech Republic and Luxembourg.

From September 2004 companies holding prior rights to a name (trademark) can register during a "sunrise period". General registration will take place two months later on a first-come-first-served basis. During the general registration any name can be used except those already taken during the "sunrise period". This is not likely to solve all the problems regarding the abuse of intellectual property rights. The regulation on the .eu domain name anticipates an implementation of the extra-judicial settlement of conflicts policy. The Union also decided to set up the European Network and Information Security Agency (ENISA) which is expected to advise Member States and the Commission on security issues and analyze information on emergent risks in Europe. These measures will help the Union face new problems related to its domain name.

SUDSKA PRAKSA

str. 83 - 87.

Zajednički slučaj T-92/00 i T-103/00 Territorio Historico de Avala- Diputacion Foral and Ramondin S.A. and Ramondin Capsulas S.A. v. Comission

1. Poreklo spora

Slučaj Ramondin predstavlja najreprezentativniji primer agresivne konkurencije između regiona u okviru EU. Spor se odnosi na regione u dolini Ebro, gde se Autonomna oblast Rioja, najpoznatije područje proizvođača vina u Španiji, i odgovarajuće provincije Avala koja se nalazi u Baskiji.

2. Činjenična osnova

Najpoznatija firma za proizvodnju pampura za zatvaranje flaša običnih i penušavih vina, kao i drugih kvalitetnih pića je firma Ramondin S.A., osnovana u Logrono (regija Rioja) 1971. godine. Godine 1997. prebacila je sedište i lokalnu proizvodnju 5 km dalje u Laguardiju (regija Alava). Ova druga kompanija, koja je dobila naziv Ramondin Capsulas S.A., preuzela je sve aktivnosti do 1999. godine, uz ulaganje oko 25 miliona eura i stvaranjem 30 radnih mesta.

Razlog za donošenje ovakve odluke je da novoosnovana firma može da računa na značajnu finansijsku pomoć od regionalne vlasti Baskije. Španske vlasti su potvrdile da je firma Ramondin primila (tax credit) kredit u visini od 45% od ukupnih ulaganja (što iznosi 23,18 miliona eura). Ovaj iznos je vremenski neograničen.

Novoosnovana kompanija bi imala korist od poreskog smanjenja u toku prve četiri godine (99%, 75%, 50% i 25%). Prva godina se računa od one koja počne da donosi prihod.

Slučaj pred Komisiju su iznale susedne Autonomne oblasti Rioje. Komisija je donela odluku da poreske olakšice koje su odobrene firmama Ramondin (tax credit) i Ramondin Capsulas (poreske olakšice) moraju biti klasifikovane kao državna pomoć. Ovo rešenje ima svoje opravdanje ne samo u diskrecionoj vlasti koju uživa lokalna vlast Alave da može da odobrava poreske olakšice (tax credit) već i u činjenici da poreske koncesije odobravaju pod određenim okolnostima. Te okolnosti su: novoosnovana firma mora uložiti više od 500 000 eura, najmanje 10 radnih mesta, ili velikim industrijski investitori sa jakom finansijskom bazom (za slučaj tax credit).

3. Zaključci Komisije

Komisija je zaključila da je smanjenje poreske olakšice poslovna pomoć (*operating aid*) s obzirom da je njen cilj smanjenje troškova kompanije Ramondin Capsulas. Znači pod normalnim okolnostima ova pomoć nema nikakav uticaj na dnevne operacije te kompanije. Zbog odobrenih poreskih olakšica koje su dovele do smanjenja troškova poslovanja Ramondin Capsulas su postale još profitabilnije. Komisija je navela da se ovakva pomoć pruža samo u uslovima pomenutim u čl. 87(3a) Ugovora o osnivanju. Oblast Baskije nije uključena u navedeni spisak za pomoć.

Ako uzmemo u obzir tax credit za Ramondin, Komisija je razmotrila da se on može povezati sa investicionom pomoći (*investment aid*). Zaključila je da deo kredita nije uspeo da dostigne gornju granicu od 25% u neto ekvivalentu pomoći (*net grant equivalent - nge*) regionalne pomoći u baskijskoj regiji, što je uslov da bi se ispunila pravila kojima podleže kombinacija navedenih pomoći. Sve ovo se mora posmatrati u svetlu zajedničkog tržišta jer nije nepovoljno delovalo na uslove trgovanja, odnosno nije delovalo suprotno opštim interesima.

Međutim, deo tax credit koji prelazi 25 % je nespojiv sa pravilima zajedničkog tržišta.

Konačnom odlukom zahtevano je od Španije, odnosno od ovih preduzeća, trenutnu vraćanje nezakonito pribavljene pomoći.

Marta 2002. godine, Sud prve instance odbacio je prigovor.¹

a) Opšte versus selektivnih mera

Postoje neke sumnje da se ovakve mere suviše lako kvalifikuju kao državna pomoć na osnovu dva kriterijuma navedena u članu 87. Ugovora o Osnivanju. Smanjenje poreskih opterećenja omogućuje korisnicima prednost da mogu da smanje svoje troškove poslovanja, a opet su ti troškovi na teret države. U posmatranom slučaju je jasno da te mere mogu imati i efekat na konkurenciju i trgovinske odnose između država članica EU s obzirom, da je Ramondin ekonomsku aktivnost u posebno konkurentnim sektorima u okviru EU (24% proizvodnje se direktno izvozi u države EU).

Ključni problem sa odredbama o poreskim merama leži u kriterijumima selektivnostima tih mera koje mogu da se kvalifikuju kao državna pomoć kada favorizuju "određene poslovne poduhvate ili proizvodnju određene robe". Opšte mere su zabranjene kada imaju u sebi elemenat selektivnosti.

b) Regionalna selektivnost

Iako su potraživači navodili da je Komisija bazirala mere selektivno prema regionalnom opsegu, Sud Prve Instance je jasno prepoznao kao netačno. Štaviše, Sud je razjasnio da unutrašnja fiskalna sloboda ne izuzima region od obaveza koji proističu uz Ugovora o EU. Naročito član 87. (1) obuhvata sve oblike javnih mera bez obzira na to na kom stepenu regiona se preduzimaju.

c) Selektivnost bazirana na diskrecionom pravu

Kao što je potvrđeno ovom presudom, selektivnost opštih mera može biti ispoljavanje naročito tamo gde javna administracija raspolaže diskrecionim pravom u slučajevima kada se zahteva izdvajanje od opštih poreskih odredbi po kriterijumima kao što je odabir beneficijara, količina finansijske pomoći ili

¹ Zajednički slučaj T-92/00 i T-103/00 Territorio Historico de Avala- Diputacion Foral and Ramondin S.A. and Ramondin Capsulas S.A. vs. Commision, Internet <http://curia.eu.int/en/juris/index.htm>.

rokova. Komisija je prvobitno našla da je tax credit od 45% selektivna mera u okviru člana 87. (1). Ta pravna odredba je ostavljena vlastima Avalona da odrede iznos investicija, ograničenja i vremenski okvir koji bi se kvalifikovao za ovaj kredit. Sud je takođe odbio tužiočev navod da vlasti treba samo da provere ispunjenost pravnih zahteva. Utvrđeno je da je posao ovih vlasti istovremeno da odredi iznos finansijske intervencije odnosno da dozvoli određene radnje koje mogu dovesti nekog u povlašćeniji položaj.

d) Selektivnost bazirana na pravni okvir zahteva

Sud je takođe potvrdio odluku Komisije da minimum potrebnih investicija za kvalifikovanje primanja tax credita (otprilike 15 miliona eura) „de facto ograničava poreska korist obaveza koja raspolaze značajnim ekonomskim resursima“, koja je dovoljna da bi se dokazala selektivnost u smislu člana 87. (1). Argument tužioca da potreban minimum samo stvara „kvantitativan kriterijum objektivnog karaktera“ koji dozvoljava stvaranje specifičnih mera za velike investicije kao suprotnost drugim merama je odbačen od strane Suda.

Ustanovljeni prag merama druge takse, smanjenje poreske osnovice, je bila mnogo manja. Ali, Sud se potpuno složio sa zaključkom Komisije da je ovo ipak dovoljno kako bi se ispunio kriterijum selektivnosti. Osnovna poruka koju je Komisija ovim poslala, a Sud prihvatio, je da nije bitan toliko stepen ograničenja prijave koliko je bitno pitanje svrsishodnosti izuzimanja od opšteg pravila.

e) Opravdanost prirode ili opšte šeme sistema

Kao što vidimo iz ove presude i uopšte prakse Komisije, specifične poreske mere mogu biti opravdane i usled toga izbeći zabranu izrečenu članom 87. (1), kada su u skladu sa prirodom opštih normi i kada unutrašnji ciljevi ovih mera slede potrebe državnih prihoda.

Sledeći princip *exceptio strictissima applicationis* ovakvo opravdanje različitih tretmana treba da bude prikazano određeno i vrlo ubedljivo od strane vlasti koje ih obezbeđuju. Prema tome, Sud je odbacio navode tužbe da je osnovna svrha obe mere bila podizanje poreza od beneficijara na dugoročnom planu. Sa druge strane, fokus spoljne svrhe podizanja ekonomskog rasta je bio suviše vidljiv i eksplicitan. Po navodima Komisije sa jedne strane Sud je kratko izneo da argumenti državnih prihoda se može teško smatrati izjednačenom sa

koncesijom poreskih olakšica i, iako se ovo prihvati, može takođe biti postignuto opštim merama.

5. Izreka suda

6. Zaključak

Presuda u slučaju Ramondin nam je donela jasnu sliku za primenu poreskih mera u EU. Potrebna referentna tačka je niska: svako značajnije ograničenje za određenje okvira će biti dovoljan za određivanje *a priori* selektivnih mera, dozvoljavajući Komisiji da dalje razmatranje poreskih mera. Odlučujuće za postojanje ograničenje kao i samih mera sa stanovišta prirode i vrsta mere poreskog sistema. Teret dokazivanja ovakvog postojanja je na vlastima koje žele da koriste ova ograničenja.

Pripremila: Mr Mina Zirojević*, dipl. pravnik

* Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.

NOVOSTI IZ EVROPSKE UNIJE

str. 89 - 94.

Saradnja sudova u građanskim pitanjima: pokretanje "Evropske sudske mreže za građanska i privredna pitanja"¹

Najbitniji element zaštite progresa Evrope je osiguranje oblasti prava u građanskim pitanjima. U tom cilju je 1998. godine usvojen Bečki akcioni plan², a dve godine kasnije pridodati su i zaključci iz Tamperea³.

Po predlogu Evropske Komisije, Savet je 28. maja 2001. godine usvojio odluku o stvaranju "Evropske sudske mreže za građanska i privredna pitanja", sa sedištem u Briselu. Komisija je od tada radila sa zemljama članicama kako bi se obezbedilo brzo pokretanje ove mreže. Ona je zvanično otpočela sa radom 1. decembra. Na ovaj način se obezbeđuje kooperacija sudske i administrativne vlasti u građanskim i privrednim pitanjima, a kako bi se prenela razmena informacija i iskustava među zemljama članicama. Ovaj način bi trebao da olakša efektivnu primenu zakona u oblasti pravosuđa Evropske unije. Takođe će pomoći jednoobraznom rešavanju pojedinih slučajeva. Takođe, oformljena je i web strana kako bi fizička lica, koja su uključena na bilo koji način u prekogranične sporove, lakše pronašla sve potrebne informacije.⁴

¹ "European Judicial Network on civil and commercial matters", IP/02/1814, Brisel, 6 December 2002.

² "Vienna Action Plan".

³ Pogledati prethodni broj Revije za evropsko pravo.

⁴ http://europa.eu.int/comm/justice_home/ejn/.

Pojedini slučajevi se rešavaju u saradnji Evropske sudske mreže za građanska i privredna pitanja sa jedne strane i kontaktne tačke nacionalne sudske vlasti sa druge strane. Ove kontaktne tačke će, na primer, obezbediti sudije ili neke odredbe koje su relevantne za dati slučaj. Predviđeno je takođe da se službe redovno sastaju među sobom, ali i sa Komisijom i to putem Interneta. Na ovu komunikaciju mogu biti pozvani i drugi članovi čije prisustvo je potrebno. Ovi dodatni članovi se pozivaju jednom godišnje da se susretnu sa ovim nacionalnim službama kako bi se razmenila iskustva i informacije. Ovi sastanci se odvijaju putem Interneta.

Komisija je usvojila nove predloge za reformu evropske vlade⁵

Iako je Evropska unija do sada pokazala veliku spremnost ka daljem usavršavanju Evropskog sistema vlasti potrebno je da se još mnogo toga učini kako bi se još više ojačala efikasnost i transparentnost institucija Zajednice.

Odluke se odnose posebno na efektivnost, otvorenost, kao i spremnost za dalju implementaciju zakona Evropske unije. Ove odluke se posebno odnose na:

Poboljšanje kvaliteta kontrole, u smislu primene donetih zakona: dužnost Komisije kao "čuvara Ugovora" će postati važnija u perspektivi daljeg proširenja Evropske unije;

Takozvani "sistem komiteta"⁶, Regulatorne agencije i Tripartitne konvencije i ugovori između različitih nivoa evropske vlasti.

Među pojedinačnim merama koje su usvojene je paket generalnih principa i minimalnih standarda koji se odnose na učešće javnosti ili zainteresovanih strana. Ove mere pružaju mogućnost fleksibilnih konsultacija u okviru civilnog društva i interesnih grupa, osiguravajući transparentnost i pristup informacijama.

⁵ IP/02/1865, Brussels, 11 decembar 2002. godine.

⁶ "committee system".

Ove odluke su dovele do jasnije podele vlasti između zakonodavca (Parlament i Savet) i izvršnog organa (Komisije). Stvaranje regulatornih agencija sa jasno definisanom nadležnošću može poboljšati način na koji su pravila primenjena i sprovedena širom EU. U perspektivi rastuće uloge regulatornih agencija, predviđeni su detaljni kriterijumi njihovog nastanka i funkcionisanja kao i mehanizmi kontrole. Cilj ovih poteza je poboljšanje, implementacija i sprovođenje pravila Zajednice.

U cilju osiguravanja većeg učešća regionalnih i lokalnih vlasti u radu EU Komisija je istražila mogućnost tripartitnih ugovora i sporazuma između zemlje članice, lokalnih organa i Komisije za implementaciju stavova Zajednice.

Zajednička prodaja medijskih prava za englesku premijer ligu⁷

Evropska Komisija je juna 2001. godine, na sopstvenu inicijativu, otvorila istragu o zajedničkoj prodaji medijskih prava za englesku Premijer ligu. Godinu dana kasnije, juna 2002. godine, Komisija je dobila zahtev od Premijer lige za mišljenje da li su Pravila o prodaji medijskih prava u skladu sa Evropskim zakonima.

Zajednička prodaja podrazumeva fiksiranje cena za minutažu prenosa, odstupanja su moguća samo zbog solidarnost između klubova. Ovaj izuzetak je dozvoljen samo ukoliko odgovara svim zainteresovanim stranama, a posebno gledaocima. Ova ograničenja ne smeju da ugrožavaju slobodu konkurencije.

Premijer liga prodaje, po ekskluzivnom pravima, pakete medijskih prava u ime klubova, televizijskim kompanijama u Britaniji i Irskoj. Prema sporazumima klubovi ne smeju da prodaju ova prava, pa čak ni ona koja nisu uključena u pakete. U praksi ovo znači da se trenutno samo 25% cele Premijer lige prenosi uživo. Štetne posledice ove prakse, pogotovo ako se radi o ekskluzivnim pravima, su da samo velike medijske kuće mogu biti kupci ovih prenosa. Na ovaj način dolazi do skoka cena, isključivanja konkurencije i smanjuje se broj utakmica koje se prikazuje na televiziji čime najviše gube navijači.

Komisija je, juna 2003. godine, u cilju izbegavanja ovih posledica, zaključila preliminarni sporazum sa UEFA-om u vezi zajedničke prodaje medijskih prava za Ligu Šampiona. Prema ovom sporazumu, Komisija će

⁷ IP/02/1951, Brussels, 20 decembar 2002. godine.

prihvatiti ograničen broj paketa sa zajedničkom prodajom, pod određenim uslovima. To će dovesti do povećanja broja mečeva koji se prenose uživo na TV.

Komisija je dala mišljenje da je dosadašnja praksa prodavanja medijskih prava Premijer lige u suprotnosti sa pravilima slobodne konkurencije. To dovodi do zatvaranja tržišta za ostale medijske kuće i time dolazi do smanjivanja broja utakmica koji se prenose uživo. Komisija je, prema tome, vratila Premijer ligi ovaj slučaj na dalju doradu.

Jedinstveno nebo Evropske unije⁸

Posle uspešno ostvarene integracije evropskog kopna i evropskog mora došao je na red i na vazdušni prostor. Zbog velikih problema koji se javljaju u vazdušnom prostoru godine 2001. su otpočeli dogovori kako bi evropsko nebo postalo jedinstveno područje. Kao takvo ono će najbolje koristiti svim Evropljanima.

Predloženi paket preporuka⁹ postavlja ciljeve i izvršne odredbe, koje se oslanjaju na šest glavnih pravaca delovanja: zajedničko upravljanje vazdušnim prostorom, ustanovljavanje nacionalnih nadzornih vlasti; postepena integracija civilne i vojne vlasti; institucionalna saradnja između Evropske unije i Eurokontorola; uvođenje moderne tehnologije; bolja koordinacija među službenicima u sektoru vazdušne kontrole. Ovaj ugovor obuhvata tri predloga koji se odnose na prve specifične mere: provizija za usluge vazdušne navigacije, organizacija i korišćenje vazdušnog prostora kao i korišćenja opreme.

Evropa uživa veoma visoki stepen avio sigurnosti. Međutim, konstantan porast vazdušnog saobraćaja ugrožava postojeću sigurnost što dovodi do čestih kašnjenja letova. Povremena velika kašnjenja su u direktnoj suprotnosti sa očekivanjima korisnika. Poslednjih godina, uvedene su tehničke mere kako bi se poboljšalo upravljanje vazdušnim prostorom, ali ipak poboljšanje nije išlo u korak sa porastom saobraćaja.

Stvaranje jedinstvenog vazdušnog područja će sprečiti neželjene situacije i omogućiti efikasnije upravljanje krizama. Ovo je moguće zahvaljujući boljoj integraciji vazdušnog saobraćaja kroz harmonizaciju procedure i

⁸ "The single European sky".

⁹ IP/02/1873, Brisel, 5. decembar 2001.

tehnologije. Još jedan način za poboljšanje sigurnosti je i saradnja svih učesnika kako civilnih tako i vojnih.

Ovaj paket odredbi sadrži i deo o upravljanju vazдушnim prostorom i to: regulativu, ekonomiju, bezbednost, ekologiju, tehnološki i institucionalni aspekti avijacije. Pokrivene su sve oblasti korišćenja vazdušnog prostora (civilno i vojno). Takođe uključuje i avio industriju i kontrolu vazduha.

Ovaj paket preporuka o vazдушnom saobraćaju će stvoriti *jedinstveno nebo EU* do 31. decembra 2004.

Paket se sastoji od Predloga za okvirno regulisanje u cilju stvaranja jedinstvenog vazdušnog područja Evrope do 31. decembra 2004. godine i određivanja ciljeva i izvršnih odredbi, kao i tri druga predloga za pojedinačno regulisanje koji se odnose na usluge vazdušne navigacije, organizacija i korišćenja vazdušnog prostora.

Mere su bazirane na izveštaju Grupe visokog stepena¹⁰ (koji se sastoje od civilnih i vojnih predstavnika zemalja članica), o Jedinstvenom evropskom vazдушnom prostoru. Ovom grupom predsedava Loyola de Palacio.

Cilj mera je da se konačno ustanovi način donošenja odluka i zakonski okvir kojim bi se restrukturirao evropski vazdušni prostor na osnovu potrebe saobraćaja, a ne kao do sada na osnovu nacionalnih granica. Ova nova organizaciona struktura koju je predložila Komisija je stvorena kako bi se povećala avio-sigurnost i rešili problemi kontrole avio saobraćaja.

Ukratko, ciljevi su:

Povećanje sigurnosti;

Stvaranje mehanizma odlučivanja koji će obuhvatiti: Saradnju između zakonodavstava Zajednice i tehničke ekspertize sa Eurokontrolom, saradnju vojnih operatera, platformu za ubrzano uvođenje novih tehnologija, dijalog sa društvenim grupacijama;

Povećanje efikasnosti sistema: povezivanjem postojećih nacionalnih regiona stvoriće se viša zona Jedinstvenog vazdušnog prostora, unifikacija organizacije ove oblasti na bazi principa fleksibilnosti i efikasnosti, što će poboljšati avio saobraćaj, uvođenje principa operativne efikasnosti, standardizacija procesa i tehnologija u ovoj oblasti radi usklađivanja sa principima Zajednice;

Stvaranje efikasnijeg, transparentnijeg i podesnije upravljanje saobraćajnog toka;

¹⁰ "High Level Group".

Borba protiv terorizma: sigurniji avio transport.¹¹

Kao neposrednu reakciju na tragične događaja od 11 septembra 2001. godine, Komisija je predložila odredbu kojim se uspostavljaju zajednička pravila na polju civilne i avio sigurnosti. Ova pravila su usvojene od strane Evropskog Saveta i Parlamenta.

Zajednička pravila su nastala na osnovu odredbi iz Dokumenta br. 30 Evropske civilne avio Konferencije¹² i za cilj ima povećanu kontrolu na međunarodnim i domaćim letovima.

Najvažnije aspekti su :

- a. kontrola pristupa osetljivim područjima aerodroma i aviona,
- b. kontrola putnika i njihovog ručnog prtljaga,
- c. kontrola i praćenje prtljaga,
- d. kontrola tereta i pošte,
- e. obuka zemaljskih službenika,
- f. klasifikacija oružja i drugih zabranjenih predmeta kojima je zabranjen pristup na aerodrom i sami let.

Ove mere će biti uvedene postupno uzimajući u obzir i vreme koje je potrebno za obuku službenika i uvođenje nove infrastrukture na aerodromu. Zemlje članice mogu usvojiti specijalne mere, u slučajevima očigledne pretnje, ili pojačati postojeće mere ukoliko to smatraju neophodnim.

Pripremila: mr Mina Zirojević

¹¹ IP/02/1879.

¹² "European Civil Aviation Conference - ECAC".

IZ STRANIH ČASOPISA

str. 95 - 108.

Common Market Law Review

Issue: 39, 6

<http://www.wkap.nl/jrnltoct.htm/0165-0750>

Editorial Comments

Giscard's constitutional outline 1211 - 1215

Articles

New models of constitution-making in Europe: The quest for legitimacy 1217 - 1253

Lenaerts, K.

Desomer, Marlies

Simplification and reorganization of the European treaties 1255 - 1287

de Witte, B.

Some remarks on the allocation of competences between the European Union and its Member States 1289 - 1301

Di Fabio, Udo

The relationship between the Treaty rules and Community measures for the establishment and functioning of the internal market - Towards a concordance rule 1303 - 1346

Mortelmans, K.J.M.

The EC Treaty as an instrument of European defence integration: Judicial scrutiny of defence and security exceptions 1347 - 1372

Trybus, Martin

Case law: A. Court of Justice

Opinion 1/00, proposed agreement on the establishment of a European Common Aviation Area, with annotation by F. Castillo de la Torre 1373 - 1393

Joined Cases C-95/99 to 98/99, Mervett Khalil and others v. Bundesanstalt für Arbeit and Landeshauptstadt Stuttgart and Case C-180/99, Meriem Addou v. Land Nordrhein-Westfalen, with annotation by S. Peers 1395 - 1406

Case C-405/98, Konsumentombudsmannen (KO) v. Gourmet International Products AB (GIP), with annotation by G. Straetmans 1407 - 1421

Case C-274/99P, Connolly v. Commission, with annotation by M. Blanquet 1423 - 1441

Articles

Case C-60/01, Commission of the European Communities v. French Republic, with annotation by B. Kurcz and K. Zieleskiewicz 1443 - 1454

Book Reviews

Book reviews 1455 - 1484

Index

Index III - XVII

European Competition Law Review

Issue: 23, 10

Opinion

Two powerful resources for competition law compliance now in place 479 - 481
Murphy, Gavin

Articles

Price discounts and Michelin 2: What goes around, comes around 482 - 489
Sher, Brian

Compensation for unjustified administrative procedures in Community Law 490 - 494
Lang, John Temple

From the market dominance test to the SLC test: Are there any reasons for a change 495 - 498

Böge, Ulf
Müller, Edith

Remedies in merger cases: Recent developments 499 - 511
Holmes, Simon
Turnbull, Sarah

Interim measures in competition cases before the European Commission and Courts 512 - 523
Varona, Edurne Navarro
Durantez, Henar Gonzalez

Limitations on the use of economic analysis in E.C. competition law proceedings - Part 1 524 - 529
Desai, Kiran S.

Book Reviews

Woulter P.J. Wils: The optimal enforcement of EC antitrust law: Essays in law and economics 530 - 530
Furse, Mark

Mark R. Joelson: An international antitrust primer: A guide to the operation of United States, European Union and other key competition laws in the global economy 530 - 531
Furse, Mark

Hazel Carty: An analysis of the economic torts 531 - 531
Allery, Philip

News Section

Untitled N- - N-
 141 160

European Law Review

Issue: 27, 6

Editorial

Back on track for enlargement 641 - 642

Articles

The future of Europe: solidarity and constitutionalism. Towards a solidarity model 643 - 662

Xuereb, Peter G.

Not as unproblematic as you might think: the establishment of causation in governmental liability actions 663 - 676

Anagnostaras, Georgios

Between social policy and Union citizenship: the Framework Directive on equal treatment in employment 677 - 691

Bell, Mark

Whittle, Richard

Procurement for the armed forces: balancing security and the internal market 692 - 713

Trybus, Martin

Avoiding the issue: the Commission and human rights conditionality in public procurement 714 - 735

Hanley, Colleen

Notes and Shorter Articles

Collective dominance under the Merger Regulation: a serious evidentiary reprimand for the Commission 736 - 746

Stroux, Sigrid

Book pricing in the European Union 747 - 757

Fleming, Hazel

Product liability of suppliers: the notification trap 758 - 764

Hodges, Christopher

IV (2002) 2-3.

Iz stranih časopisa

Human rights for football hooligans? Gough & Smith v. Chief Constable of Derbyshire 765 - 770

Deards, Elspeth

In the name of European law: the metric martyrs case 771 - 779

Boyron, Sophie

Book Reviews

Untitled 780 - 782

Table of Cases

Untitled I - xxv

Table of Legislation

Untitled xxv - xlvi

Index

Untitled xlvii - lvii

European Review of Private Law

Issue: 10, 6

Articles/Articles/Aufsätze

Connecting Security Rights in Receivables - A Canadian Perspective on the Rome Convention 739 - 760

Krupski, Jan A.

Transposing "Pointillist" EC Guidelines into Systematic National Codes 761 - 776

Roth, Wulf-Henning

European Directives on Civil Law - The German Approach: Towards the Re-codification and New Foundation of Civil Law Principles 777 - 798

Möllers, Thomas M.J.

Case Notes/Annotations/Entscheidungsanmerkungen

Cour de cassation française 21 février 2001 - l'indifférence du caractère de l'erreur 799 - 822

*Videira Henriques, Paulo de Verda y Beamonte,
José Ramón Vari, Barbara*

Cour de cassation française, 26 avril 2000 - priority conflict between the seller under title retention and the assignee of the resale claim 823 - 835
Sagaert, Vincent

Cour de cassation française 13 janvier 1999 - nullité du contrat par violence 837 - 845
García Cantero, Gabriel

ECJ 10 May 2001, Henning Veed fald v Århus Amtskommune, C-203/99 - Danish kidney case under the Directive on product liability 847 - 852
Howells, Geraint

Book Reviews/Comptes rendus/Buchbesprechungen

Jan Smits, The making of European Private Law, Towards a Ius Commune Europaeum as a Mixed Legal System 853 - 854
Samoy, Ilse

F.H. Lawson, B. Rudden, The Law of Property, 3rd rev. edition 855 - 856
Graziadei, Michele

Report / La vie du droit / Erfahrungsbericht

Worldwide Harmonisation of Private Law and Regional Economic Integration 857 - 864 (75 Jahre UNIDROIT), Rom, 27.-28. September 2002
Heutger, Viola

Current Developments/Chronique d'actualité/Gegenwärtige Rechtsentwicklungen

European Private Law: survey 2000-2002 865 - 900
Hondius, Ewoud

Index 901 - 909

Contributors 911 - 912

Journal of Common Market Studies

Issue: 40, 5

Europeanization and the Transformation of the Democratic Polity <i>Anderson, Jeffrey J.</i>	793 - 822
Maastricht's Fiscal Rules at Ten: An Assessment <i>Giudice, Gabriele</i> <i>Buti, Marco</i>	823 - 848
Preparing for European Diplomacy? <i>Duke, Simon</i>	849 - 870
The Christian Democrat Coalition and the Quest for European Union <i>Johansson, Karl Magnus</i>	871 - 893
The EU as a Regional Actor: The Case of the Czech Republic <i>Baun, Michael</i> <i>Marek, Dan</i>	895 - 919
The Many Faces of Europeanization <i>Olsen, Johan P.</i>	921 - 952
EU Enlargement and Democracy in Post-Communist States <i>Pridham, Geoffrey</i>	953 - 973
Book Reviews	
The European Union after the Treaty of Amsterdam, edited by J. Monar and W. Wessels <i>Church, Clive</i>	975 - 976
EC Membership and the Judicialization of British Politics, by D. Nicol <i>Giddings, Philip</i>	976 - 977
The European Court of Justice, edited by G. de Búrca and J.H.H. Weiler <i>Cunningham, Margaret</i>	977 - 978
Citizenship and Governance in the European Union, edited by R. Bellamy and A. Warleigh <i>Shu, Min</i>	978 - 979
The European Union and the Promotion of Democracy - Europe's Mediterranean and Asian Policies, by R. Youngs	979 - 980

Wiessala, Georg

Transatlantic Governance in the Global Economy, edited by M.A. Pollack and G.C. Shaffer 980 - 981

Guay, Terrence

France and European Integration: Towards a Transnational Polity?, by M.R. Gueldry 981 - 982

Stevens, Anne

Europe's Digital Revolution: Broadcasting Regulation, the EU and the State, by D.A.L. Levy 982 - 983

Rooke, Richard

The Greening of the European Union? Examining the EU's Environmental Credentials, by J. Burchell and S. Lightfoot 983 - 983

Golub, Jonathan

Social Democracy and Monetary Union, edited by T. Notermans 984 - 984

Speht, Julia

The European Union in International Politics: Baptism by Fire, by R.H. Ginsberg 985 - 986

Manners, Ian

Agricultural Policies in Europe and the USA: Farmers between Subsidies and the Market, by A. Piccinini and M. Loseby 986 - 986

Ackrill, Robert W.

Will Europe Work? Integration, Employment and Social Order, edited by M. Crawford and M. Novak 987 - 987

Threlfall, Monica

The European Social Fund and the EU: Flexibility, Growth, Stability, by J. Brine 988 - 988

Wise, Mark

Book Notes

Controls and Sanctions in the EU Law, by N. Haekkerup 989 - 989

Matthews, Duncan

IV (2002) 2-3.

Iz stranih časopisa

The French Challenge: Adapting to Globalization, by P.H. Gordon and S. Meunier 989 - 989

Cullen, Peter

Untitled

-

Revue trimestrielle de droit européen

Issue: 38, 4

Articles

Droit communautaire, biomédecine et biotechnologies: entre concordance et antinomie 627 - 652

Berge, Jean-Sylvestre

Etude sur l'autonomie collective au niveau communautaire 653 - 683

Vigneau, Christophe

Le devoir de loyauté du fonctionnaire des Communautés européennes 685 - 724

Hernu, Rémy

Chronique

Chronique de jurisprudence fiscale européenne (1er janvier 2000 - 31 décembre 2000) 725 - 788

Berlin, Dominique

Bibliographie

Comptes rendus d'ouvrages 789 - 790

Tables de l'Année 2002

Tables de l'Année 2002 791 - 805

Zeitschrift für Europäisches Privatrecht

Issue: 10, 4

<http://www.beck.de/rsw/zeitschr/zeup/>

Leitartikel

- Modernisierung der Europäischen Gesetzgebung 695 - 700
von Wogau, Karl

I. Artikel

- Nationales Recht in der Praxis des EuGH 701 - 726
Knapp, Andreas
Kohler, Christian

Lebenswege

- Souvenirs d'un vieux comparatiste 727 - 736
Sacco, Rodolfo

II. Entwicklungen

- Zum vertraglichen Ausschluss des UN-Kaufrechts 737 - 746
Ferrari, Franco

- Effektivität und Legitimität einer Richtlinienumsetzung durch Generalklauseln 747 - 753
Siems, Mathias

- Gemeinschaftsrecht und Privatrecht - Zur Rechtsprechung des EuGH im Jahr 2001 754 - 781
Hakenberg, Waltraud

- Der Beitrag von UNCITRAL zur Vereinheitlichung der Rechtsvorschriften über Forderungsabtretungen - Das Übereinkommen der Vereinten Nationen über Abtretungen von Forderungen im internationalen Handel 782 - 803
Bazinas, Spiros V.

III. Entscheidungen

- Untitled 804 - 822
Mankowski, Peter

- Die rechtliche Einordnung eines Tankstellenvertrages unter die englischen "Commercial Agents Regulations 1993" und das europäische Kartellrecht, Entscheidung des English Court of Appeal vom 23. Juli 1999 823 - 833
Westphal, Bernd

IV (2002) 2-3.

Iz stranih časopisa

Angehörigenschmerzensgeld im europäischen Privatrecht - die Schere schließt sich, Entscheidung des österreichischen Obersten Gerichtshof vom 16. Mai 2001

Kadner Graziano, Thomas

IV. Dokumentation: Materialien

United Nations Convention on the Assignment of Receivables in International Trade 860 - 882

Kommissionsinitiative zum europäischen Vertragsrecht - Feedback jetzt veröffentlicht 883 - 885

Rechtsakte der Europäischen Gemeinschaft auf dem Gebiet des Privatrechts im Jahre 2001 886 - 888

IV. Dokumentation: Information

LL.M.-Studiengang Europäische Integration, Dresden 889 - 890
Hornburg, Helge

Europäisches Forum Junger Rechtshistorikerinnen und Rechtshistoriker vom 22. - 24. Mai 2002 in Osnabrück 891 - 892
Schröder, Jan

Europäische Forschergruppe zum geltenden Gemeinschaftsprivatrecht ("Acquis-Gruppe") gegründet 893 - 894
Schulte-Nölke, Hans

V. Bibliothek

H. Patrick Glenn: Legal Traditions of the World - Sustainable Diversity in Law 895 - 900
Bucher, Eugen

Eltjo J.H. Schrage: Negligence. The Comparative Legal History of the Law of Torts 900 - 902
Jansen, Nils

Basil S. Markesinis: Always on the Same Path. Essays on Foreign Law and Comparative Methodology, Volume II 903 - 905
Michaels, Ralf

John W. Cairns/Olivia F. Robinson (Hg.): Critical Studies in Ancient Law,
Comparative Law and Legal History - Essays in Honour of Alan Watson 906 - 908
du Plessis, Jacques

Rodolfo Sacco: Einführung in die Rechtsvergleichung 908 - 911
Großfeld, Bernhard

Zu guter Letzt
CV Europaeum 912 - 913